

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В.Н. КАРАЗІНА

Економічний факультет

Кафедра економічної теорії та економічних методів управління

"До захисту"

Зав. кафедрою

д.е.н., проф. Андрій ГРИЦЕНКО

«РОЛЬ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В РОЗВИТКУ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ».
Кваліфікаційна робота магістра

Виконала: студентка 2-го курсу

гр. ЕЕ-61

Владислава ШИЛО

Науковий керівник:

к.е.н., доцент кафедри економічної теорії

та економічних методів управління,

Тетяна ЧАТЧЕНКО

Рецензент:

д.е.н., професор,

завідувач кафедри економіки та менеджменту

Ганна ДОРОШЕНКО

Харків - 2024

ПЛАН

ВСТУП.	3
РОЗДІЛ 1. Теоретико-методологічні основи дослідження підприємницької діяльності.	7
1.1. Еволюція теорії підприємницької діяльності.	7
1.2. Суть і роль підприємницької діяльності в економіці.	13
1.3. Типи і роль підприємницької діяльності та їх вплив на розвиток національної економіки.	19
РОЗДІЛ 2. Аналіз впливу підприємництва в розвиток національної економіки.	26
2.1. Підприємницька діяльність як фактор економічного зростання.	26
2.2. Економічна ефективність підприємницької діяльності.	30
2.3. Роль малого та середнього бізнесу у розвиток національної економіки.	36
РОЗДІЛ 3. Проблеми та перспективи розвитку підприємництва в Україні.	43
3.1. Основні проблеми розвитку підприємницької діяльності.	43
3.2. Державна політика підтримки підприємства.	48
3.3. Перспективи розвитку підприємства в Україні.	53
ВИСНОВКИ.	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.	61

ВСТУП.

Актуальність теми: Підприємництво є основою економічного зростання, адже саме завдяки йому створюються нові робочі місця, залучаються інвестиції та стимулюється інноваційний розвиток. У сучасних умовах глобалізації та активного впровадження цифрових технологій значення підприємництва лише зростає. Воно допомагає національній економіці пристосовуватися до змін, підвищувати свою конкурентоспроможність та забезпечувати стабільний розвиток. Для України актуальність підтримки підприємництва є особливо важливою, адже це сприятиме формуванню сприятливого середовища для бізнесу та зростанню добробуту суспільства.

Крім того, підприємницька діяльність сприяє економічній стійкості країни, оскільки підприємці швидко реагують на зміну потреб ринку, впроваджують нові технології та адаптуються до глобальних трендів. Завдяки цьому підприємництво є важливим чинником економічної гнучкості, що дозволяє національній економіці протистояти кризам, підтримувати стабільність і конкурентоспроможність на світовому рівні. Усе це зумовлює потребу у створенні сприятливих умов для розвитку підприємництва, адже саме воно стає основою для довготривалого економічного підйому та покращення добробуту громадян

Мета дипломної роботи: є дослідження ролі підприємницької діяльності у розвитку національної економіки та визначення шляхів підвищення її ефективності в умовах сучасних економічних викликів.

Для досягнення мети поставленні наступні цілі:

- вивчити теоретико-методологічні основи дослідження підприємницької діяльності, аналізуючи основні наукові підходи та методи дослідження цього феномену.

- дослідити еволюцію теорії підприємницької діяльності, визначивши основні етапи розвитку теорії підприємництва та їх вплив на сучасні підходи до підприємництва.
- розкрити сутність та роль підприємницької діяльності в економіці, дослідивши її значення для економічного зростання та стабільності національної економіки.
- проаналізувати різні типи підприємницької діяльності та їхній вплив на розвиток національної економіки, зокрема оцінити роль малого, середнього і великого бізнесу в структурі економіки.
- оцінити вплив підприємницької діяльності на розвиток національної економіки, виявивши ключові фактори, що сприяють зростанню економічної ефективності підприємств.
- дослідити підприємницьку діяльність як фактор економічного зростання, визначивши її внесок у підвищення продуктивності та загальної економічної стабільності.
- визначити економічну ефективність підприємницької діяльності, оцінюючи її вплив на різні аспекти економічного розвитку країни.
- дослідити роль малого та середнього бізнесу у розвитку національної економіки, розглянувши їхню участь у створенні робочих місць, інноваціях та підвищенні конкурентоспроможності.
- виявити основні проблеми та перспективи розвитку підприємницької діяльності в Україні, аналізуючи ключові обмеження для підприємців та можливі шляхи їх подолання.
- окреслити основні проблеми розвитку підприємницької діяльності в Україні, зокрема адміністративні, фінансові та законодавчі бар'єри.

- дослідити державну політику підтримки підприємництва, зосереджуючись на ефективності існуючих програм та заходів, спрямованих на стимулювання бізнесу.
- визначити перспективи розвитку підприємницької діяльності в Україні, аналізуючи можливі шляхи для стимулювання росту бізнесу та поліпшення інвестиційного клімату в країні.

Об'єктом дослідження є підприємницька діяльність.

Предметом дослідження є підприємницька діяльність в розвитку національної економіки.

Для вивчення підприємницької діяльності та її впливу на економіку було застосовано низку методів. Аналіз і синтез використовувалися для розгляду складових підприємництва, визначення його ролі в різних аспектах економіки та узагальнення отриманих даних. Порівняльний аналіз дозволив оцінити внесок підприємництва у розвиток національних економік різних країн і визначити успішні практики стимулювання бізнесу. Статистичні методи забезпечили аналіз кількісних показників динаміки підприємницької активності, її внеску у ВВП, рівень зайнятості та податкові надходження. Моделювання сприяло прогнозуванню впливу підприємницької діяльності на основні макроекономічні показники. Соціологічні методи, зокрема анкетування й інтерв'ю, надали змогу отримати інформацію про труднощі та перспективи, з якими стикаються підприємці. Використання методу економіко-математичного аналізу допомогло вивчити взаємозв'язки між підприємницькою активністю та ключовими економічними параметрами. Завдяки цьому вдалося комплексно оцінити значення підприємництва для національної економіки й розробити рекомендації щодо його розвитку та підтримки.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи. Робота прийнята до участі в Міжнародній мультидисциплінарній науковій інтернет-конференції «Світ наукових досліджень. Випуск 35» та розміщена на сайті конференції.[19]

Структура роботи складатися з 3 розділів, вступу, висновків та списку використаних джерел. Кількість використаних джерел 63. Загальний обсяг роботи 65 сторінок комп'ютерного тексту.

РОЗДІЛ 1. Теоретико-методологічні основи дослідження підприємницької діяльності.

1.1. Еволюція теорії підприємницької діяльності.

Теорія підприємництва формувалася протягом тривалого часу, зазнаючи змін на різних етапах, які відображали еволюцію економічних, соціальних і технологічних умов суспільства. Протягом століть вона вдосконалювалася, адаптуючись до нових вимог та викликів. Історія розвитку цієї теорії включає різноманітні підходи та концепції, що змінювалися залежно від характеру кожного історичного періоду. Від класичних економічних концепцій до сучасних ідей, теорія підприємництва акцентує увагу на інноваціях, соціальній відповідальності та управлінні ресурсами. Це свідчить про те, наскільки багатограним і складним стало підприємництво в сучасному світі.

Нижче представлено основні етапи розвитку теорії підприємництва, які допоможуть зрозуміти, як дисципліна еволюціонувала з часом і які зміни вносили ключові діячі різних епох. (Табл.1)[22]

Таблиця 1. *Основні етапи еволюції теорії підприємництва*

Етап	Основні представники	Ключові ідеї
Класична економічна теорія	Адам Сміт, Жан-Батист Сей	Роль підприємців у створенні багатства та організації виробництва.
Теорія підприємця	Ернст Візер, Йозеф Шумпетер	Підприємець як інноватор, який бере на себе ризики і впроваджує новації.
Поведінкова теорія	Гаррі Марковіц	Вивчення психологічних аспектів прийняття рішень підприємцями.
Нові підходи	-	Фокус на ресурсах, системному підході, соціальному підприємстві.

1. Класична економічна теорія (XVIII–XIX століття)

У XVIII–XIX століттях класична економічна теорія зосереджувалася на підприємцях як рушійній силі економіки. Адам Сміт і Жан-Батист Сей були видатними мислителями, що внесли значний вклад у розуміння підприємницької діяльності.

- **Адам Сміт:** У своїй праці "Багатство народів" (1776) Сміт підкреслював, що підприємці є важливими агентами, які сприяють створенню багатства через організацію виробництва і конкуренцію на ринку.
- **Жан-Батист Сей:** Розвинув "закон Сея", який стверджує, що пропозиція стимулює попит. Він бачив підприємців як координаторів виробничих процесів і ресурсів.

2. Теорія підприємця (XIX століття)

Протягом XIX століття з'явилися нові концепції, які розглядали підприємця через призму ризиків та інновацій.

- **Ернст Візер:** Визначав підприємця як особу, яка бере на себе ризики і впроваджує інновації, збагачуючи розуміння підприємництва, додаючи новаторські ідеї та ризикові інвестиції.
- **Йозеф Шумпетер:** Висунув ідею, що підприємець є "інноватором", який змінює ринок, створюючи нові продукти та послуги. Шумпетер бачив інновації як рушійну силу економічного зростання.

3. Поведінкова теорія (середина XX століття)

У XX столітті теорія підприємництва почала враховувати психологічні та поведінкові аспекти підприємницької діяльності.

- **Гаррі Марковіц і Теорія ігор:** Вони зосередилися на тому, як психологічні чинники впливають на прийняття рішень підприємцями. Це дало поштовх до вивчення поведінкових аспектів у підприємницькій діяльності.

- **теорія ризиків:** Управління ризиками стало ключовим моментом у підприємстві, оскільки підприємці тепер оцінюють ймовірність успіху або невдачі, приймаючи рішення в умовах невизначеності.

4. Сучасні підходи (кінець XX – початок XXI століття)

Сучасні теорії підприємництва зосереджені на широкому спектрі ресурсів і системних підходів, що допомагають підприємцям досягати успіху в сучасному середовищі.[8]

- теорія ресурсорієнтованого підходу: Підкреслює важливість управління фінансовими, людськими та технологічними ресурсами для досягнення конкурентних переваг.
- системний підхід: Розглядає підприємницьку діяльність як частину складної взаємодії соціальних, економічних і культурних факторів. Підприємці працюють у складних мережах, де кожне рішення впливає на їхній успіх.
- соціальне підприємництво: Сьогодні підприємці все частіше орієнтуються не лише на прибуток, а й на вирішення соціальних та екологічних проблем, поєднуючи бізнес-цілі з суспільно корисними місіями.[13]

Еволюція теорії підприємництва демонструє, як змінюється наше розуміння ролі підприємця в економіці та суспільстві. Із розвитком технологій, зміною соціальних запитів та зростаючою увагою до сталого розвитку, підприємництво стає дедалі складнішим і багатограннішим процесом.

Сучасні підприємці повинні володіти різноманітними навичками, починаючи від здатності управляти ризиками і ресурсами, до вміння адаптуватися до швидко змінюваного середовища. Вони повинні бути інноваторами, які активно використовують цифрові технології, аналізують дані і створюють стійкі, екологічно відповідальні бізнеси, що вирішують не лише економічні, але й соціальні проблеми.

Теорія підприємництва продовжує збагачуватися новими знаннями та підходами, що робить її надзвичайно актуальною для тих, хто прагне успішно вести бізнес у сучасному світі. Це вимагає нових підходів до навчання та підтримки підприємців, що сприятиме їхньому успіху у змінному і складному бізнес-середовищі.[17]

Таблиця 2. Сучасні тенденції в теорії підприємництва

Тенденція	Опис
Цифрове підприємництво	Використання цифрових технологій та Інтернету для створення нових бізнес-моделей.
Підприємництво на базі даних	Застосування аналітики та штучного інтелекту для прийняття рішень.
Соціальне та екологічне підприємництво	Інтеграція принципів сталого розвитку та соціальних місій у бізнес-моделі.

У XXI столітті теорія підприємництва продовжує еволюціонувати під впливом глобалізації, цифровізації та соціальних змін. Розглянемо кілька ключових тенденцій: [36] (Табл.2)

1. Цифрове підприємництво

У сучасному світі цифрові технології стали невід'ємною частиною підприємницької діяльності. Використання Інтернету і новітніх технологій відкриває перед підприємцями численні можливості для розвитку бізнесу.

- вплив технологій: поява інформаційних технологій і розвиток електронної комерції призвели до появи нових бізнес-моделей. Завдяки різноманітним інструментам, підприємці тепер можуть створювати бізнеси з мінімальними стартовими інвестиціями, використовуючи цифрові платформи для досягнення глобальної аудиторії.

- гнучкість та адаптивність: цифрові технології дозволяють підприємцям швидко адаптувати свої стратегії до мінливих ринкових умов. Це допомагає не тільки миттєво реагувати на зміни в попиті, а й швидко інтегрувати нові технологічні рішення в свої бізнес-процеси.[31]

2. Підприємництво на основі аналізу даних

Зростаюча роль даних і аналітики в сучасній економіці змінила підхід до ведення бізнесу. Підприємці активно використовують ці інструменти для оптимізації своїх процесів та прийняття стратегічних рішень.

- аналітика як ключовий інструмент: використання даних для аналізу ринку дозволяє більш точно передбачати потреби споживачів, аналізувати тренди і будувати ефективні стратегії управління бізнесом. Такий підхід допомагає зменшити ризики і підвищити рентабельність бізнесу.
- інноваційні технології: застосування штучного інтелекту та машинного навчання сприяє автоматизації багатьох рутинних процесів, що дозволяє зосередитися на стратегічних аспектах управління і покращенні клієнтського досвіду.[7]

3. Соціальне та екологічне підприємництво

Зміни в суспільстві та зростаюча увага до соціальних і екологічних питань стимулюють підприємців інтегрувати ці аспекти у свої бізнес-моделі.

- сталий розвиток: підприємці все частіше звертають увагу на екологічну відповідальність, зменшуючи свій вплив на навколишнє середовище через впровадження новітніх "зелених" технологій та рішень.
- соціальна місія бізнесу: соціальні підприємства ставлять за мету не лише отримання прибутку, а й вирішення актуальних соціальних проблем, таких як доступ до освіти, охорона здоров'я чи боротьба з бідністю. Це дозволяє бізнесу гармонійно поєднувати комерційні цілі з суспільно корисними ініціативами.

Сучасні дослідження підприємництва охоплюють різні галузі науки, що дозволяє більш комплексно розглядати питання розвитку бізнесу.[40]

Таблиця 3. *Інтердисциплінарний підхід до підприємництва*

Дисципліна	Опис
Психологія	Вивчення мотивації, креативності, стресостійкості підприємців.
Соціологія	Аналіз соціальних зв'язків та мереж підприємців.
Економіка	Дослідження впливу економічних і політичних факторів на підприємництво.

Сучасні теорії підприємництва стають дедалі більш міждисциплінарними. [55] (Табл.2)

- психологічні аспекти підприємництва: дослідження мотивації, креативності та здатності долати стрес стає ключовим для розуміння того, які риси характеру сприяють успішному веденню бізнесу.
- соціальні зв'язки та мережі: підприємці діють у взаємодії з іншими учасниками ринку, і важливість соціальних мереж зростає. Ці взаємодії можуть впливати на результати їхньої діяльності.
- економічне середовище: економічні та політичні чинники відіграють значну роль у формуванні підприємницьких стратегій. Вивчення цих аспектів допомагає краще зрозуміти, як законодавчі зміни чи регулювання впливають на розвиток бізнесу.[39]

Розвиток теорії підприємництва постійно вдосконалюється, враховуючи глобальні зміни у технологічному, економічному та соціальному середовищі. Підприємці повинні бути не лише інноваторами, а й відповідати на виклики сьогодення, інтегруючи соціальні та екологічні аспекти у свої бізнес-моделі.

Сучасний бізнес вимагає від підприємців адаптивності, стратегічного мислення та використання інноваційних технологій. Підприємництво продовжує

змінюватися, розширюючи горизонти знань і підходів, що робить його актуальним для будь-кого, хто прагне успіху в сучасному світі.[44]

1.2. Суть і роль підприємницької діяльності в економіці.

Підприємництво – це складний і багатогранний процес, який поєднує такі ключові елементи, як ініціатива, ризик та інновації. Цей процес полягає у створенні та подальшому управлінні бізнесом чи підприємством, де кожен із елементів відіграє свою унікальну роль. Важливо зазначити, що підприємницька діяльність є двигуном економічного розвитку, оскільки саме підприємці стають агентами змін, впроваджуючи нові підходи, технології чи продукти в умовах постійної невизначеності ринкової економіки. [39]

Ключові особливості підприємницької діяльності:

1. Ініціатива: підприємці завжди шукають нові шляхи досягнення успіху. Вони не зупиняються на досягнутому, а постійно шукають нові можливості, навіть якщо зовнішні умови не дають чітких гарантій успіху. Підприємці розвивають свій бізнес, генеруючи ідеї, які можуть змінити не лише їхній бізнес, але й ринок у цілому чи навіть цілу галузь.

2. Ризик: однією з основних характеристик підприємництва є ризик. Ведення бізнесу завжди пов'язане з ризиками, оскільки майбутні результати часто непередбачувані. Підприємці готові терпіти збитки або потенційні збитки, тому що це єдиний спосіб досягти значущих результатів. Ризики можуть бути пов'язані не тільки з фінансами, а й з репутацією, часом і ресурсами.

3. Інновації: підприємництво неможливе без інновацій. Підприємці – це ті, хто впроваджує нові продукти, послуги чи процеси, які змінюють ринок і сприяють його розвитку. Інновації можуть бути технологічними, соціальними чи організаційними, але в будь-якому випадку вони є ключовою частиною успішного бізнесу..[4]

Теоретичні підходи до дослідження підприємництва

Дослідження підприємницької діяльності можна здійснювати з різних точок зору. Кожен із підходів має свої особливості, але разом вони дають цілісне уявлення про те, як функціонує підприємництво і що його стимулює. Розглянемо основні теоретичні підходи, які є базовими для аналізу цього феномену.[39]

Економічний підхід: економічний підхід розглядає підприємництво через призму його впливу на макроекономічні показники, такі як економічне зростання, зайнятість населення та національна конкурентоспроможність. Цей підхід зосереджується на тому, як підприємці розподіляють ресурси в економіці, як вони впливають на формування цін на товари та послуги та як вони сприяють продуктивності робочої сили. Активно залучаючи новий капітал через підприємництво, можна сформувати додатковий ринок.[53]

Психологічний підхід: цей підхід аналізує мотивацію підприємців та їхні особисті характеристики, які впливають на прийняття рішень і вибір стратегії в бізнес-процесі. Психологічний підхід допомагає зрозуміти, що внутрішні чинники, такі як рішучість, креативність, адаптивність і стійкість до невдач, відіграють вирішальну роль в успіху підприємця. Дослідники досліджують, як індивідуальні особливості підприємців впливають на їхні управлінські рішення та стратегічні дії в різних ринкових умовах.[55]

Соціологічний підхід: соціологічний підхід розглядає підприємництво в контексті соціальних відносин, норм і культурних особливостей, які можуть сприяти або стримувати розвиток підприємницької діяльності. Досліджуються соціальні мережі, які допомагають підприємцям знаходити партнерів, інвесторів чи клієнтів, а також роль соціальних інститутів (сім'ї, громади) у розвитку підприємницького потенціалу. Культурні норми та традиції впливають на те, як люди сприймають підприємництво та чи готові вони ризикувати та розпочинати власну справу.[55]

Менеджерський підхід: менеджерський підхід наголошує на управлінських аспектах бізнес-структури. Основними чинниками тут є планування, організація, контроль і управління ресурсами. Підприємці повинні ефективно використовувати наявні ресурси, організувати бізнес-процеси та впроваджувати методи управління для досягнення стійкої конкурентної переваги. Цей підхід також розглядає стратегічне управління бізнес-проектами, що має вирішальне значення для довгострокового успіху.[55]

Методи дослідження ділової активності.

Для аналізу господарської діяльності використовуються різноманітні методологічні підходи, які дозволяють глибоко зрозуміти процеси, що відбуваються в галузі.

Кількісний метод - цей метод передбачає аналіз статистичних даних, що дозволяє отримати об'єктивну картину ринку, фінансових показників компаній та ефективності їх діяльності. Він також включає опитування та анкети для збору інформації про досвід підприємців, мотивацію, перешкоди та фактори успіху. Статистика дуже важлива для визначення тенденції розвитку бізнесу.

Якісний метод: Цей метод включає інтерв'ю, фокус-групи та поглиблений аналіз окремих випадків, що дозволяє детально вивчити процес прийняття рішень підприємцями. Контент-аналіз бізнес-документів і звітів можна використовувати для дослідження успішних практик, які інші компанії можуть застосувати. Якісні методи дають більше інформації про те, як підприємці керують своїм бізнесом, як вони приймають рішення в кризових ситуаціях і як вони адаптуються до змін.

Компаративний аналіз: цей метод порівнює бізнес-моделі в різних країнах або регіонах, щоб визначити найефективніші стратегії та підходи. Порівняльний аналіз дозволяє визначити, які фактори сприяють або, навпаки, уповільнюють розвиток підприємництва за різних умов. Це дуже корисно для вивчення та впровадження передового досвіду.[52]

Отже, підприємництво – це багатогранний процес, який потребує комплексного підходу до дослідження та розуміння. Економічні, психологічні, соціологічні та управлінські аспекти можуть створити повну картину цього явища, а шляхом застосування різноманітних методів дослідження можна отримати точні та надійні результати для подальшого розвитку теорії та практики підприємництва.[8]

Підприємництво є важливою частиною будь-якої економічної системи, оскільки забезпечує динамічний розвиток, постійні зміни та вдосконалення процесів виробництва та споживання. Його роль у сучасній економіці багатогранна і включає такі важливі аспекти, як створення доданої вартості, сприяння інноваціям і технологічному розвитку, сприяння конкуренції та підвищення ефективності, а також сприяння соціально-економічному розвитку в усьому світі.

Підприємництво можна вважати основним механізмом створення додаткової вартості, який є основою будь-якої економічної системи. Додана вартість – це міра того, наскільки ефективно компанії використовують такі ресурси, як праця, капітал і сировина, для створення кінцевих продуктів високої вартості для споживачів.[17]

- покращення ресурсів: підприємці активно залучають ресурси, такі як робоча сила, капітал і природні матеріали, і перетворюють їх на інноваційні продукти та послуги. Цей процес не тільки збільшує економічну вартість, але й забезпечує появу нових технологій та покращених продуктів на ринку.
- виробництво: завдяки підприємницькій діяльності створюються нові компанії та виробничі структури, які постачають ринок широким асортиментом товарів і послуг, починаючи від товарів масового споживання до високотехнологічних розробок. Цей аспект діяльності

підприємців сприяє диверсифікації економіки та підвищенню її гнучкості до змін на ринку.

Не менш важливим аспектом підприємницької діяльності є стимулювання інновацій і технологічного прогресу. Підприємці постійно шукають нові способи підвищення ефективності виробництва та покращення якості продукції, що стимулює розвиток нових технологій.[36]

- дослідження та розробки: успішні підприємці активно інвестують у дослідження та розробки (R&D), що сприяє створенню нових технологій та інноваційних рішень. Це підвищує продуктивність і загальну ефективність підприємства, що, у свою чергу, сприяє економічному зростанню та розвитку.
- конкуренція на ринку: інноваційний підхід дозволяє підприємствам зберігати конкурентоспроможність. В умовах жорсткої конкуренції компанії постійно вдосконалюють свої продукти, процеси та послуги, що веде до поліпшення якості товарів і послуг для споживачів.

Підприємницька діяльність також сприяє підвищенню рівня конкуренції на ринку, що є ключовим чинником економічної ефективності.[40]

- зниження цін і підвищення якості: у рамках конкуренції підприємці змушені знижувати ціни на свої товари, одночасно покращуючи їх якість. Це вигідно для споживачів, оскільки вони отримують доступ до більш якісних товарів за нижчими цінами. Висока конкуренція змушує компанії шукати нові шляхи для скорочення витрат та підвищення ефективності своїх бізнес-процесів.
- стимулювання економічного зростання: активна конкуренція серед підприємств стимулює економічний розвиток, оскільки вона спонукає компанії до постійного розвитку та вдосконалення, що веде до швидшого економічного зростання на національному рівні.

Підприємництво також відіграє важливу роль у соціально-економічному розвитку, оскільки воно сприяє створенню робочих місць і підвищенню рівня життя.

- створення робочих місць: однією з ключових соціальних функцій підприємницької діяльності є створення нових робочих місць. Поява нових компаній означає збільшення попиту на робочу силу, що позитивно впливає на рівень зайнятості населення та зниження рівня безробіття.
- підвищення рівня життя: успішні підприємці можуть інвестувати прибутки у розвиток соціальних проєктів, таких як поліпшення інфраструктури, розвиток освіти та охорони здоров'я. Це сприяє підвищенню якості життя населення, оскільки створюються умови для розвитку регіонів і зростання добробуту громадян.[13]

У сучасному світі підприємницька діяльність відіграє важливу роль у процесах глобалізації, сприяючи активній міжнародній співпраці.

- вихід на міжнародні ринки: підприємці мають можливість розширювати свій бізнес за межі національних кордонів, виходячи на міжнародні ринки. Це дозволяє компаніям залучати іноземні інвестиції, експортувати свої товари і послуги, а також налагоджувати партнерські відносини з іноземними компаніями.
- обмін ідеями та технологіями: завдяки глобалізації відбувається активний обмін знаннями, ідеями та технологіями між країнами. Це сприяє швидшому розвитку інновацій та підвищенню загального рівня розвитку підприємницької діяльності у світі.[25]

Щоб краще зрозуміти природу підприємницької діяльності, дослідники використовують кілька теоретичних підходів:

1. Економічний підхід:

- аналізує вплив підприємництва на економічне зростання, зайнятість населення та підвищення конкурентоспроможності.

- вивчає, як підприємства впливають на ефективне розподілення ресурсів і формування ринкових цін.

2. Психологічний підхід:

- досліджує мотиваційні чинники підприємців, а також їхні особистісні якості, такі як рішучість, креативність, стійкість до невдач.

- аналізує, як ці характеристики впливають на управлінські рішення та вибір бізнес-стратегій.

3. Соціологічний підхід:

- вивчає вплив соціальних зв'язків, культурного середовища і соціальних норм на підприємницьку діяльність.

- досліджує взаємодію підприємців із соціальними інститутами, такими як родина, громада та державні структури.[30]

Отже, підприємництво є невід'ємною частиною економічної системи, відіграючи ключову роль у створенні доданої вартості, стимулюванні інновацій, технологічного прогресу, підвищенні рівня конкуренції та ефективності. Підприємницька діяльність є головним фактором соціально-економічного розвитку, глобалізації та міжнародної співпраці.

1.3. Типи і роль підприємницької діяльності та їх вплив на розвиток національної економіки.

Підприємницька діяльність є однією з найважливіших складових сучасної економіки і, власне, визначає темпи її розвитку, напрямок зростання та загальну динаміку. Без активної участі підприємців економіка не може повноцінно функціонувати, оскільки підприємці придумують нові ідеї, впроваджують інновації, створюють продукти та послуги, які відповідають потребам ринку та сприяють створенню нових робочих місць. Так вирішується багато соціальних проблем. Слід зазначити, що підприємництво — це не тільки виробництво

товарів чи надання послуг, а й включає весь соціальний, економічний і технологічний процес, який визначає добробут усього суспільства.[63]

Підприємництво існує в багатьох формах, кожна з яких має унікальний вплив на економіку та суспільство. Різноманітність підприємництва відображає багатогранність економічних процесів, що відбуваються у світі, і демонструє важливість різних підходів до бізнесу.[56]

1. Малий бізнес

Малий бізнес, незважаючи на свою назву, має надзвичайно великий вплив на економіку кожної країни. Хоча цей вид бізнесу зазвичай включає невелику кількість працівників і обмежені ресурси, його значення важко переоцінити.

- Створення робочих місць: Малий бізнес є одним з основних джерел працевлаштування для людей. Особливо важливо це для регіонів, де великі підприємства представлені слабше.
- Підтримка місцевих економік: Малі підприємства часто орієнтуються на задоволення потреб локальних споживачів, що дозволяє підтримувати стійкість місцевих економік.
- Гнучкість і інновації: Малий бізнес швидше реагує на зміни ринку, що дозволяє йому швидко адаптуватися до нових викликів і впроваджувати інноваційні рішення.[28]

2. Середній бізнес

Середній бізнес виступає своєрідною "золотою серединою" між малим бізнесом і великими корпораціями. Це підприємства, які мають більше ресурсів, але все ще залишаються досить гнучкими для адаптації до змін.

- Стабільність і зростання: Завдяки своєму розміру та ресурсам середній бізнес здатний забезпечити стабільний розвиток як на локальному, так і на національному рівні.

- Інноваційність: Середні підприємства мають можливість інвестувати у нові продукти та технології, що робить їх важливими гравцями на ринку інновацій.[31]

3. Великий бізнес

Великі корпорації, як правило, є лідерами ринку і мають величезний вплив не лише на національні економіки, але й на глобальні процеси. Ці компанії мають масштабні виробничі потужності та значні фінансові ресурси.[1]

- Масштабне виробництво: Великі підприємства можуть виробляти продукцію у великих обсягах, що знижує собівартість і дозволяє знижувати ціни для споживачів.
- Інвестиції в наукові дослідження: Завдяки своїм ресурсам, великі компанії мають можливість інвестувати в розробку нових технологій і продуктів, що сприяє науково-технічному прогресу.[47]

4. Соціальне підприємництво

Соціальне підприємництво - це особлива форма бізнесу, метою якого є не лише отримання прибутку, а й вирішення соціально значущих проблем. Такий підхід до ведення бізнесу набирає все більшої популярності.

- Сталий розвиток: Соціальні підприємства спрямовані на довготривалі рішення, що покращують життя людей і навколишнє середовище.
- Етичні інвестиції: Інвестори, які вкладають кошти в соціальне підприємництво, керуються не лише економічними показниками, але й бажанням мати позитивний вплив на суспільство.

5. Інноваційне підприємництво

Цей тип підприємництва зосереджений на створенні абсолютно нових продуктів, послуг або бізнес-моделей, які раніше не існували.

- підвищення конкурентоспроможності: завдяки інноваціям компанії отримують змогу формувати нові ринки і підвищувати свою конкурентоспроможність на міжнародній арені.

- технологічний розвиток: інноваційне підприємництво є основним драйвером технологічного прогресу, адже впровадження нових ідей і технологій дозволяє економіці йти вперед.
- стимулювання стартапів: завдяки інноваціям з'являється безліч стартапів, які мають потенціал стати глобальними компаніями майбутнього.[4]

6. Аграрне підприємництво

Аграрний сектор є основою економік багатьох країн, адже саме сільське господарство забезпечує продовольчу безпеку і стабільність.

- продовольча безпека: аграрні підприємства постачають країні необхідну кількість продуктів харчування, що є критично важливим для стабільності.
- експортний потенціал: країни з розвиненим сільським господарством мають можливість експортувати свою продукцію, що приносить значні валютні надходження.[50]

7. Інформаційне підприємництво

Інформаційне підприємництво займається створенням і розповсюдженням цифрових продуктів, таких як програмне забезпечення, медіа-контент, аналітичні послуги і багато іншого.

- цифрова трансформація: інформаційні технології перетворюють бізнес-моделі і роблять економіку більш ефективною.
- глобалізація: завдяки можливості масштабування, інформаційні продукти можуть легко виходити на міжнародні ринки, що сприяє інтеграції країн у світову економіку.[52]

Тому підприємницька діяльність є важливою складовою економічного, соціального та технологічного розвитку. Різні форми підприємництва мають свої особливості, які сприяють зростанню, інноваціям і соціальному розвитку.

Підприємництво відіграє важливу роль у забезпеченні сталого економічного розвитку на національному рівні, і цей вплив багатогранний і різнобічний. Підприємництво часто вважають рушійною силою економіки, оскільки його

внесок виходить за рамки створення нових робочих місць або запуску нових продуктів і послуг. Підприємці відіграють вирішальну роль у формуванні майбутнього економічного середовища, впливаючи на всі сектори економіки, стимулюючи інновації та сприяючи розвитку нових технологій. [52]

Основні аспекти впливу підприємництва на національну економіку

Створення робочих місць

Будь-яка нова бізнес-ініціатива, незалежно від її розміру чи масштабу, вимагає роботи. Це означає, що з кожною новою галуззю з'являються нові робочі місця, що має величезний позитивний вплив на рівень зайнятості в країні. У цьому сенсі виділяються малі та середні підприємства, оскільки вони створюють найбільше нових робочих місць. Ці компанії не тільки активно залучають до роботи кваліфікованих спеціалістів, а й створюють можливості для молодих спеціалістів, випускників навчальних закладів або тих, хто вирішив змінити професію. У свою чергу, зростання зайнятості безпосередньо впливає на підвищення рівня життя населення, адже стабільна робота означає стабільний дохід, що сприяє збільшенню купівельної спроможності та економічної активності.[8]

Стимулювати економічне зростання

Підприємництво відіграє важливу роль в економічному зростанні, оскільки воно сприяє розширенню ринку, розвитку нових секторів економіки та впровадженню інноваційних рішень. Нові підприємства пропонують нові ідеї, які можна перетворити на продукти, послуги або бізнес-моделі, які відповідають потребам споживачів. Успішні підприємці не тільки задовольняють існуючі потреби, а й створюють нові та створюють нові можливості для суспільства. Це, у свою чергу, сприяє вищій продуктивності, що призводить до збільшення ВВП, основного показника економічної активності країни.[34]

Інновації та технологічний прогрес

Підприємництво є двигуном інновацій. Він постійно прагне вдосконалювати процеси та продукти компанії, впроваджувати нові технології та інноваційні

рішення. Підприємці часто виступають за постійні зміни у своїй галузі, розробляючи нові методи та стратегії, за допомогою яких вони можуть досягти більшої ефективності, знизити витрати або пропонувати споживачам абсолютно нові продукти. Це стосується не лише технологічних гігантів, а й інноваційних компаній, які постійно шукають нові ніші та можливості для реалізації своїх ідей. Тому підприємництво робить важливий внесок у загальний технологічний розвиток і модернізацію економіки.[40]

Залучення інвестицій

Підприємницька діяльність залучає національних та міжнародних інвесторів. Нові перспективні бізнес-проекти, особливо у сфері інновацій та високих технологій, привернули увагу інвесторів, готових вкладати кошти в їх розвиток. Це дозволяє компаніям розширювати виробництво, виходити на ринки, вдосконалювати нові продукти або впроваджувати нові технології. Залучення інвестицій у розвиток – це не розвиток окремих компаній, а постінвестиційний розвиток. Вони економічно бідні, шукають нову роботу, сплачують податки та соціальне забезпечення.[24]

Конкуренція та підвищення якості продукції.

Одним із важливих способів, за допомогою яких підприємництво сприяє економічному зростанню, є посилення конкуренції на ринку. Коли нові компанії виходять на ринок, вони змушують існуючі компанії вдосконалювати свої продукти та послуги, щоб залишатися конкурентоспроможними. Конкуренція між компаніями спонукає їх шукати нові шляхи зниження витрат на продукцію, покращення якості послуг і надання кращих рішень споживачам. Це, у свою чергу, має сприятливий вплив на економіку, і коли ефективні, з'являється більше вибору та кращі продукти за ціною, отриманою завдяки ефективності.

Кожен вид підприємництва має унікальний вплив на економіку, але разом вони створюють умови для сталого економічного зростання. Наприклад, малий бізнес є основою місцевої економіки та найціннішою роботою для населення.

Підприємства середнього розміру забезпечують стабільність і пропонують широкий вибір товарів і послуг, що робить їх частиною економічної тканини. Великі компанії відіграють важливу роль на міжнародних ринках, сприяючи розвитку зовнішньої торгівлі та залученню інвестицій.[39]

Тому можна зробити висновок, що підприємництво є основою економічного процвітання та розвитку. Його роль у створенні робочих місць, стимулюванні інновацій, залученні інвестицій та підвищенні якості продукції є незаперечною. Країни, що активно підтримують розвиток підприємництва, мають більший потенціал для сталого економічного зростання та покращення добробуту своїх громадян. Успішне підприємництво забезпечує не лише економічну стабільність, але й створює умови для розвитку технологій, інновацій та соціального прогресу.

РОЗДІЛ 2. Аналіз впливу підприємництва в розвиток національної економіки.

2.1. Підприємницька діяльність як фактор економічного зростання.

Підприємництво є одним із ключових чинників економічного зростання, що впливає на розвиток національної економіки, створення нових робочих місць, інноваційну діяльність та підвищення рівня життя жителів. Підприємництво – це не лише процес започаткування та ведення бізнесу, а й важливий механізм адаптації економіки до нових умов, викликів глобалізації та змін у світовій торгівлі. Це двигун змін, який допомагає економіці країни бути гнучкою, конкурентоспроможною та динамічною.

Однією з найважливіших функцій підприємництва в економіці є створення нових робочих місць. Нові робочі місця створюються для працівників, коли нові компанії виходять на ринок або коли існуючі компанії розширюють свої виробничі потужності. У результаті цього процесу знизиться рівень безробіття, що призведе до зростання загальної економічної активності. Підвищення рівня зайнятості, у свою чергу, сприяє збільшенню доходів населення, що призводить до зростання споживчого попиту та сприяє розвитку економіки на всіх рівнях..[16]

Підприємницька активність створює так звані «ланцюгові ефекти», коли відкриття нових компаній в одній сфері сприяє розвитку інших галузей економіки. Наприклад, будівництво нового заводу чи офісу потребує розвитку інфраструктури, надання послуг у транспортній, харчовій та інших суміжних галузях. Таким чином, підприємництво не тільки безпосередньо створює нові робочі місця, але й стимулює зайнятість у багатьох інших секторах.

Підприємництво є основним рушієм технологічних змін та інновацій. Багато підприємців активно працюють над розробкою нових продуктів, послуг, бізнес-моделей і технологій, які можуть трансформувати існуючі економічні процеси.

Інновації, які запроваджують підприємці, часто є основою модернізації економіки. Це стосується як виробничого процесу, де застосування нових технологій дозволяє значно підвищити продуктивність праці та знизити витрати, так і сфери послуг, де інноваційні рішення можуть підвищити якість та надання послуг людям..[27]

Інновації також підвищують конкурентоспроможність економіки країни на світовій арені. Країни, де підприємці активно займаються дослідженнями та розробками, мають більше шансів успішно інтегруватися у світову економіку. Зокрема, розвиток інформаційних технологій, біотехнологій та відновлюваних джерел енергії є прикладами того, як підприємництво може сприяти технологічному розвитку та загальному економічному розвитку.

Крім того, підприємництво сприяє залученню інвестицій у країну. Інвестори шукають перспективні проекти для інвестування, а стартапи часто є інвестиційно привабливими. Успішні бізнес-проекти можуть залучати внутрішній, прями і зовнішній капітал, сприяючи розширенню інфраструктури та створенню нової продуктивності..[27]

Крім того, інвестиції в бізнес-проекти дозволяють модернізувати існуючі компанії, підвищуючи їх ефективність і продуктивність. Це особливо важливо для галузей економіки, які потребують значних капітальних вкладень для впровадження сучасних технологій або розширення виробництва. Таким чином, підприємництво сприяє не тільки зростанню окремих галузей, а й розвитку всієї економіки в цілому.[7]

Важливим джерелом надходжень до державного бюджету є підприємництво. Підприємці сплачують податки, які йдуть на фінансування державних програм, соціальних проектів, інфраструктурних ініціатив та інших важливих для країни сфер. Податкові надходження від підприємницької діяльності сприяють забезпеченню стабільності державного фінансування, що в свою чергу дозволяє державі ефективніше підтримувати економіку та громадян. Слід також

зазначити, що збільшення кількості успішних підприємців створює позитивний вплив на бюджет за рахунок додаткових надходжень від податку на прибуток, заробітної плати працівників та інших податкових надходжень. Це створює цикл, у якому підприємницька діяльність стимулює економічне зростання, що, у свою чергу, створює додаткові можливості для подальшого розвитку підприємництва. [31]

Розвиток підприємництва сприяє загальному підвищенню рівня життя населення. Завдяки створенню нових робочих місць, підвищенню доходів і доступу до різноманітних товарів і послуг підвищується загальний рівень добробуту суспільства. Підприємці, зокрема, відіграють важливу роль у формуванні середнього класу, який є основою стабільної та розвиненої економіки.

Крім того, підприємництво сприяє розвитку регіонів, оскільки нові компанії часто відкриваються не лише у великих містах, а й у менш розвинених регіонах. Це дає змогу вирівнювати економічний розвиток країни, створюючи умови для розвитку інфраструктури та підвищення рівня життя в усіх куточках держави.

Крім традиційних прибуткових компаній, все більшої популярності набувають соціальні підприємства. Це компанії, які, крім фінансових цілей, зосереджені на вирішенні соціальних проблем: бідності, охорони здоров'я, освіти та охорони навколишнього середовища. Соціальні підприємства сприяють підвищенню рівня життя в менш забезпечених регіонах шляхом залучення місцевого населення до економічної діяльності. Таким чином вони сприяють інклюзивному розвитку, надаючи доступ до економічних можливостей для різних соціальних груп, особливо вразливих категорій населення..[13]

Малі та середні підприємства (МСП) є основою будь-якої економіки, створюючи найбільшу кількість робочих місць і стимулюючи інновації. У багатьох країнах на МСП припадає понад 90% загального виробництва бізнесу, що робить їх розвиток стратегічно вигідним для економіки. Підтримка МСП

через доступ до фінансування, підприємницьке навчання та програми спрощення регулювання може зробити економіку більш стійкою до криз і зовнішніх потрясінь.

Систематична підтримка підприємницької освіти є важливою для виховання культури підприємництва в суспільстві. Навчальні програми з підприємництва, які включають лідерські навички, фінансову грамотність та інноваційне мислення, допомагають збільшити кількість успішних підприємств. У країнах, де навчання підприємництву є частиною навчальної програми на рівні школи та університету, зростає кількість стартапів та високотехнологічних компаній, що позитивно впливає на економіку. [26]

Цифровізація стає одним із головних трендів сучасного підприємництва. Інтернет та цифрові технології дозволяють підприємцям виходити на нові ринки, оптимізувати бізнес-процеси та скорочувати витрати. Електронна комерція, цифровий маркетинг, автоматизація виробництва та хмарні технології відкривають нові можливості для розвитку бізнесу навіть у найвіддаленіших регіонах. Це сприяє економічній інтеграції та дозволяє підприємцям розширювати свій бізнес без значних інвестицій у фізичну інфраструктуру.

Важливою складовою економічного зростання є підтримка стартапів та розвиток інноваційних екосистем. Уряди багатьох країн створюють спеціальні програми підтримки стартапів, надаючи їм доступ до фінансування, наставництва та технічних ресурсів. Стартапи часто є джерелом проривних інновацій, які можуть кардинально змінити цілі галузі. Розвиток екосистем стартапів, зокрема через технопарки, інкубатори та акселератори, дозволяє країнам швидше адаптуватися до технологічних змін і підтримувати сталий економічний розвиток.[35]

У сучасному світі екологічні проблеми продовжують набувати все більшого значення, і підприємництво відіграє важливу роль у вирішенні цих проблем. Екологічний бізнес зосереджується на використанні більш ефективних

відновлюваних джерел енергії та розвитку зелених інновацій. Крім того, вони не потребують застосування економічної цінності, а також зменшують негативний вплив на навколишнє середовище, створюючи умови для сталого розвитку.

Підприємці демонструють високу здатність до адаптації під час економічних криз або інших непередбачуваних ситуацій. Наприклад, під час пандемії COVID-19 багато підприємців-виробників швидко переорієнтувалися на онлайн-формати або випустили продукти, які відповідали потребам нових продуктів. Як використовувати економічні ресурси для відновлення після періодів кризи, зберігаючи при цьому інноваційний підхід [43]

Підприємництво також грає ключову роль у розвитку регіонів, особливо менш розвинених. Відкриття нових підприємств у сільських або віддалених районах допомагає створювати робочі місця та покращувати інфраструктуру, що веде до зростання місцевої економіки. Підприємницька активність у таких регіонах може допомогти вирівняти економічний розвиток, зменшуючи розрив між великими містами та периферією.[32]

Отже, підприємницька діяльність є ключовим фактором економічного зростання, що впливає на створення робочих місць, розвиток інновацій, залучення інвестицій і загальний добробут населення. Ефективна підтримка підприємництва з боку держави, зокрема через створення сприятливих умов для розвитку бізнесу, є запорукою сталого економічного розвитку в довгостроковій перспективі. Саме завдяки підприємництву національна економіка стає більш гнучкою, конкурентоспроможною і стійкою до викликів глобального світу.

2.2. Економічна ефективність підприємницької діяльності.

Економічна ефективність підприємницької діяльності є фундаментальним аспектом, що визначає життєздатність та успішність бізнесу в сучасних умовах. Це один із ключових показників, який показує здатність підприємства досягати поставлених цілей з мінімальними витратами та максимальним результатом.

Іншими словами, економічна ефективність означає раціональне використання ресурсів – як матеріальних, так і людських – для досягнення поставлених у підприємницькій діяльності цілей.[21]

Економічна ефективність - це комплексний показник, який відображає ефективність використання ресурсів підприємства, до складу якого входять фінанси, сировина, трудові ресурси, інформація, час і т. д. Головною метою будь-якої підприємницької діяльності є отримання прибутку, але важливо не тільки отримувати прибуток, але й робити це з оптимальними витратами ресурсів. Важливими аспектами є як прибутковість підприємства, так і його здатність підтримувати конкурентоспроможність у довгостроковій перспективі.[30]

Економічну ефективність можна виміряти як відношення отриманого результату до витрат, понесених для досягнення цього результату. Він включає такі показники, як прибуток, рентабельність, продуктивність праці, рентабельність капіталу та інші.[21]

1. Серед основних показників, що відображають рівень економічної ефективності підприємства, можна виділити:

2. Рентабельність - це відношення прибутку до витрат або доходів підприємства. Він показує, наскільки ефективно використовуються ресурси компанії для отримання прибутку. Розрізняють кілька видів рентабельності: рентабельність продукції, рентабельність капіталу, рентабельність продажів.

3. Важливим показником, що характеризує кількість виробленої продукції за одиницю часу, є продуктивність праці. Висока продуктивність праці означає, що компанія ефективно використовує людські ресурси, що є фактором підвищення загальної економічної ефективності.

4. Фондовіддача – показник, що відображає ефективність використання основних фондів підприємства. Саме остання як відношення собівартості виготовленої продукції до основних витрат коштів і дозволяє оцінити, наскільки раціонально використовуються матеріальні цінності підприємства.

5. Оборотність капіталу - даний показник характеризує, наскільки швидко підприємство може втратити свої вкладення в оборотну вартість (гроші, сировину, готову продукцію) на грошових доходах. Висока оборотність грошового капіталу сприяє ефективній організації підприємницької діяльності.[17]

Кожне підприємство прагне підвищити свою ефективність для збільшення прибутків та забезпечення стабільного розвитку. Серед найбільш поширених підходів до підвищення ефективності можна виділити такі:[21]

1. Оптимізація витрат. Це один із найбільш очевидних шляхів підвищення ефективності. Підприємства можуть знижувати витрати на виробництво продукції, оптимізуючи виробничі процеси, підвищуючи енергоефективність та зменшуючи втрати ресурсів.

2. Автоматизація процесів. Використання новітніх технологій та автоматизація виробництва дозволяє скоротити кількість ручної праці, знизити рівень помилок і втрат, а також прискорити виробничі процеси.

3. Підвищення кваліфікації персоналу. Інвестиції в навчання працівників дозволяють підвищити їх продуктивність, покращити якість роботи і, відповідно, загальну ефективність діяльності підприємства.

4. Покращення системи управління. Впровадження сучасних методів управління, таких як управління за цілями, система контролю якості, управління проектами, дозволяє підприємству краще координувати свою діяльність та швидше досягати поставлених завдань.[56]

Поняття «економічна ефективність» тісно пов'язане з поняттями продуктивності та рентабельності. Це відношення результату діяльності до витрат, які були понесені для досягнення цього результату. Важливо не тільки отримати результат, але і зробити це так, щоб витрати були мінімальними або хоча б оптимальними. Тобто підприємницька діяльність має бути не просто ефективною, а й прибутковою. Від того, наскільки ефективно підприємство

використовує свої ресурси, залежить його здатність адаптуватися до змін ринкового середовища, зменшувати ризики та забезпечувати стійке зростання.[37]

Економічна ефективність дозволяє підприємству підвищити свою конкурентоспроможність, оскільки завдяки ефективному управлінню ресурсами підприємство може запропонувати більш якісні продукти чи послуги за конкурентними цінами. Якщо підприємство ефективно використовує свої ресурси, воно має можливість знизити витрати, збільшити прибуток і реінвестувати кошти в нові проекти, що також стимулює його розвиток у довгостроковій перспективі.

Економічну ефективність підприємницької діяльності можна розглядати з різних точок зору залежно від завдань і виду бізнесу. До основних видів економічної ефективності належать:[52]

1. Ефективність виробництва. Цей показник показує, наскільки ефективно використовуються всі види ресурсів при виробництві товарів або наданні послуг. Ефективність виробництва підвищується за рахунок продуктивності праці, ефективності використання основних засобів, матеріальних і енергетичних ресурсів.

2. Фінансова ефективність. Це відношення прибутку до витрат або капіталу, який був вкладений у діяльність підприємства. Фінансова ефективність є ключовим показником для інвесторів, акціонерів і кредиторів для досягнення здатності компанії отримувати прибуток і забезпечувати зростання капіталу.

3. Соціально-економічна ефективність. Цей показник включає ефекти, пов'язані із соціальними аспектами діяльності підприємства: поліпшення умов праці, збільшення зайнятості, створення нових робочих місць, соціальний захист працівників.

4. Екологічна ефективність. В сучасних умовах сталого розвитку все більше уваги приділяється екологічним аспектам діяльності підприємства. Екологічна

ефективність відображає здатність підприємства мінімізувати негативний вплив на навколишнє середовище шляхом використання екологічно чистих технологій і зменшення відходів.

Економічна ефективність бізнесу залежить від багатьох факторів, які можна розділити на дві основні категорії: внутрішні та зовнішні.

1. Внутрішні фактори:

- стратегія підприємства. Чітка і грамотно побудована стратегія дозволяє підприємству розширити свої позиції в діяльності, розподілити ресурси і поставити конкретні завдання, що забезпечують ефективність роботи.
- організація виробничого процесу. Раціональне планування і організація робочого процесу, використання сучасних методів управління (наприклад, систем ощадливого виробництва) сприяють зниженню витрат і підвищенню продуктивності праці.
- інноваційність. Підприємства, які активно впроваджують нові технології та інноваційні рішення, мають більше шансів підвищити свою економічну ефективність. Це може бути автоматизація процесів, впровадження нової продукції або модернізація виробництва. [53]

1. Зовнішні фактори:

– економічна ситуація в країні. Макроекономічні умови, такі як рівень інфляції, відсоткові ставки, державне регулювання, наявність кредитів та інвестицій, безпосередньо впливають на можливості підприємств у розвитку.

– конкуренція. Підприємства повинні постійно адаптуватися до змін на ринку, стежити за конкурентами та пропонувати споживачам унікальні продукти або послуги, щоб залишатися ефективними та прибутковими.

– зміни в технологіях. Впровадження нових технологій та інновацій дозволяє значно підвищити ефективність діяльності підприємства, але в той же час вимагає значних фінансових вкладень. [39]

Компанії постійно шукають шляхи підвищення економічної ефективності для досягнення вищих фінансових результатів і зміцнення своїх позицій на ринку. До основних способів підвищення ефективності відносяться:

1. Модернізація виробничих процесів. Інвестиції в нові технології можуть значно підвищити продуктивність і знизити витрати. Наприклад, автоматизація виробничих процесів дозволяє скоротити кількість ручної праці, при цьому зменшується ризик помилок і підвищується швидкість роботи.

2. Оптимізація ресурсів. Це може включати як зменшення непотрібних витрат, так і більш ефективного використання існуючих ресурсів. Наприклад, оптимізація логістичних ланцюгів може дозволити компанії скоротити витрати на транспортування.

3. Підвищення кваліфікації персоналу. Навчання співробітників, підвищення їх професійних навичок і мотивації можуть значно підвищити загальну ефективність компанії.

4. Інноваційний розвиток. Впровадження нових продуктів, послуг або бізнес-моделей дозволяє компаніям адаптуватися до змін на ринку та розширити свою діяльність.

5. Збільшення оборотності капіталу. Швидка оборотність активів (товарів, послуг) дозволяє підприємству знизити витрати на запаси і збільшити обсяги реалізації, що позитивно позначається на загальній економічній ефективності.[3]

Отже можна зробити висновки, що економічна ефективність підприємницької діяльності – це багатогранне поняття, яке відображає здатність підприємства ефективно використовувати свої ресурси для досягнення фінансових та виробничих результатів. Вона залежить від безлічі внутрішніх і зовнішніх факторів і потребує постійного моніторингу та коригування діяльності. Підвищення економічної ефективності – це складний, але необхідний процес для забезпечення довготривалої конкурентоспроможності та успішного розвитку підприємства.

2.3. Роль малого та середнього бізнесу у розвиток національної економіки.

Малий і середній бізнес (МСП) є ключовим елементом сучасної економіки будь-якої країни, і його роль у розвитку національної економіки важко переоцінити. Це саме той сектор, який надає можливості для розвитку підприємницької діяльності, створення робочих місць, інновацій та соціального прогресу. У країнах з розвиненою економікою малий і середній бізнес становить основу національної економіки, забезпечуючи стійке економічне зростання та підвищення рівня життя населення. У контексті економічної політики багатьох країн світу, зокрема України, МСП розглядається як стратегічний напрямок розвитку, здатний прискорити темпи економічного зростання, зміцнити національний бізнес-клімат та пом'якшити залежність від зовнішніх економічних чинників.[12]

До малого та середнього підприємництва належать підприємства, які мають обмежену кількість працівників і капітал. Параметри, за якими підприємства класифікуються як малі або середні, можуть відрізнятися в залежності від законодавства конкретної країни. У більшості випадків малими вважаються компанії з чисельністю до 50 осіб, а середніми — до 250 працівників. Проте МСП характеризуються не лише кількісними показниками, а й певними структурними особливостями, такими як гнучкість, адаптивність, мобільність, здатність швидко реагувати на зміну кон'юнктури ринку.[11]

Ці підприємства, як правило, спеціалізуються на певних ринкових нішах, що дозволяє їм успішно конкурувати з великими корпораціями за рахунок індивідуального підходу до клієнтів і більш швидкого реагування на зміни попиту. Малі та середні підприємства мають значно менші витрати на управління, а також здатні швидко переорієнтуватися на нові сфери діяльності.

Роль малого та середнього бізнесу в розвитку національної економіки є багатогранною та охоплює низку ключових аспектів, важливих для забезпечення сталого економічного зростання.[59]

1. Створення робочих місць

Одним із найважливіших аспектів діяльності МСП є його здатність створювати нові робочі місця. У багатьох країнах малий і середній бізнес забезпечує роботою значну частину населення. Наприклад, у країнах Європейського Союзу близько 67% усіх робочих місць створюється в секторі МСП. Це важливо не лише для збереження рівня зайнятості, а й для забезпечення соціальної стабільності. Завдяки діяльності МСП знижується рівень безробіття, що позитивно впливає на загальний рівень добробуту населення.

2. Зростання валового внутрішнього продукту (ВВП)

МСП є потужним двигуном економічного зростання. Хоча кожне мале підприємство окремо може не мати істотного впливу на економіку, сукупний внесок у виробництво товарів і послуг малого та середнього бізнесу може становити значну частину валового внутрішнього продукту країни. У країнах з розвинутою ринковою економікою внесок МСП у ВВП може досягати 50-60%. Це сприяє зміцненню національної економіки, підвищенню рівня економічної самостійності країни та зменшенню залежності від великих підприємств і транснаціональних корпорацій. [35]

3. Розвиток інновацій і технологій.

Малі та середні підприємства, завдяки своїй гнучкості та швидкості реагування на потреби ринку, часто стають двигуном інновацій. Вони мають можливість експериментувати з новими продуктами, послугами та бізнес-моделями без необхідності отримання тривалих погоджень, які зазвичай потрібні на великих підприємствах. Крім того, МСП сприяють поширенню інноваційних технологій, які часто починають свій шлях на малих підприємствах, а згодом впроваджуються на рівні великих компаній. Отже, малі підприємства є двигуном

науково-технічного прогресу, що підвищує конкурентоспроможність національної економіки.[43]

4. Регіональний розвиток.

Малі та середні підприємства відіграють вирішальну роль у регіональному розвитку, оскільки часто розташовані не лише у великих містах, а й у невеликих населених пунктах та сільській місцевості. Завдяки МСП розвиваються регіони, створюються нові робочі місця в місцевих громадах, що знижує рівень міграції у великі міста та сприяє рівномірному розподілу економічної активності по країні. Це важливо для зменшення соціально-економічної нерівності між регіонами, що особливо важливо для країн з нерівномірним рівнем розвитку. [1]

5. Гнучкість і адаптивність економіки.

Малі та середні підприємства мають високу здатність до адаптації в ринковому середовищі, що швидко змінюється. Вони швидко реагують на нові тенденції, зміни споживчих уподобань чи технологічні інновації, що робить їх елементом стабільності в національній економіці. Наприклад, під час економічних криз, коли великі компанії зазнають серйозних збитків через інертність і високі операційні витрати, малі підприємства можуть швидко реструктуризувати свою діяльність і знайти нові можливості на ринку..

6. Диверсифікація економіки.

МСБ сприяє диверсифікації економіки, що є критично важливим для зменшення залежності від окремих галузей чи підприємств. Коли в економіці існує широкий спектр малих і середніх підприємств, країна стає менш вразливою до економічних шоків. Наприклад, якщо велика галузь переживає кризу, це не спричинить значного впливу на економіку, оскільки інші сектори малого і середнього бізнесу можуть компенсувати втрати. Це підвищує стійкість економіки до зовнішніх і внутрішніх викликів.[2]

Маючи всі переваги, малий і середній бізнес стикається з низькими проблемами, які можуть ускладнити його розвиток і обмежити його вагомий внесок у національну економіку.

1. Обмежений доступ до фінансових ресурсів.

Однією з головних проблем МСП є складність отримання фінансових ресурсів. Багато банків і фінансових установ відмовляються кредитувати малий бізнес через високі ризики. Це істотно ускладнює інвестування в розширення бізнесу, впровадження нових технологій і запуск нових проектів.

2. Адміністративні бар'єри.

У багатьох країнах бюрократія і складна податкова система стають серйозною перешкодою для розвитку малого бізнесу. Реєстрація бізнесу, отримання дозволів, проходження численних блоків може потребувати значних зусиль і часу, що негативно позначається на бажанні підприємців розпочати чи розвивати свій бізнес.

3. Конкуренція з великими компаніями.

Малі підприємства часто стикаються з сильною конкуренцією з боку великих компаній, які мають більші фінансові та матеріальні ресурси, що дозволяє їм домінувати на ринку. Це ускладнює виживання малого бізнесу в деяких секторах економіки.

Щоб забезпечити розвиток малого та середнього бізнесу та збільшити його внесок у національну економіку, уряди багатьох країн розробляють та впроваджують різноманітні заходи, спрямовані на зменшення перешкод для МСП та створення сприятливого середовища для їх розвитку. Ці заходи включають як фінансові стимули, так і адміністративні спрощення, а також спеціальні програми розвитку інновацій..[11]

Основні шляхи підтримки малого та середнього бізнесу:

1. Фінансова підтримка та спрощений доступ до кредитних ресурсів.

Оскільки доступ до фінансових ресурсів є одним із ключових викликів для розвитку малого бізнесу, багато держав запроваджують програми кредитної підтримки та надають гарантії банківських позицій. Наприклад, спеціальні кредитні лінії з низькими процентними ставками, державні гарантії за кредитами, гранти на розвиток бізнесу та стартап допомагають підприємцям отримати кошти для старту та розвитку. У цьому процесі часто важливу роль відіграють державні банки чи фонди підтримки підприємництва, надаючи можливості для розвитку нових підприємств або підтримуючи існуючі.[12]

2. Податкові пільги та спрощені системи оподаткування.

У багатьох країнах малий і середній бізнес користується спрощеною системою оподаткування, яка зменшує податкове навантаження на підприємців. Це може включати зниження ставок податку на прибуток, скасування певних зборів або запровадження спеціальних податкових режимів для малого бізнесу. Наприклад, єдиний податок або патентна система дозволяють підприємцям сплачувати фіксовану суму замість складного та багатоетапного податкового обліку, що значно спрощує ведення бізнесу та скорочує адміністративні витрати.

3. Спрощення адміністративних процедур.

Бюрократичні та адміністративні бар'єри, з якими стикаються підприємці, часто стають суттєвою перешкодою для розвитку малого та середнього бізнесу. Для полегшення цього процесу багато країн запроваджують спрощені процедури реєстрації бізнесу, отримання дозволів, ліцензій чи сертифікатів. Одним з успішних прикладів є запровадження електронних порталів для реєстрації бізнесу та звітності. Це не тільки скорочує час, але й здешевлює адміністративні послуги, роблячи процес відкриття та ведення бізнесу менш обтяжливим.

4. Освітні програми та тренінги.

Малий і середній бізнес часто потребує не лише фінансової, а й інформаційної підтримки. Тому одним із напрямків є проведення освітніх програм для підприємців, які допомагають розвинути управлінські навички, опанувати нові

технології та інструменти управління бізнесом. Уряди, бізнес-асоціації та міжнародні організації часто організують тренінги, семінари та курси для власників бізнесу, що дозволяє їм покращити свої знання у сфері маркетингу, фінансового менеджменту, правових аспектів та інноваційних технологій.

5. Підтримка інновацій та стартапів.

Багато країн приділяють особливу увагу підтримці інноваційного бізнесу та стартапів. За цими програмами підприємці можуть отримати гранти чи пільгові кредити на розвиток нових продуктів чи технологій. Також важливою є допомога у сфері наукової та дослідницької діяльності, коли уряди фінансують дослідження та розробки у високотехнологічних секторах. Крім того, створено спеціальні бізнес-інкубатори та технопарки, які надають підприємцям не лише доступ до ресурсів, а й консультаційні послуги та мережу контактів для ефективної реалізації їхніх інноваційних проектів.

6. Державні закупівлі та пільги на участь у тендерах.

Одним із способів підтримки МСБ є надання їм преференцій у державних закупівлях. Уряди можуть запроваджувати квоти для малого бізнесу або надавати йому преференції на тендерах. Це дозволяє бізнесу стабільно отримувати дохід від співпраці з державою, що, у свою чергу, сприяє його розвитку та розширенню. Такі заходи можуть бути особливо ефективними в регіонах, де малий бізнес є основним джерелом економічного зростання та робочих місць. [14]

Важливу роль у розвитку малого та середнього бізнесу відіграє міжнародна співпраця, зокрема в рамках економічних союзів та організацій, таких як Європейський Союз, Світова організація торгівлі, Європейський банк реконструкції та розвитку, Світовий банк тощо. Ці організації часто надають фінансову, консультаційну та технічну допомогу для розвитку підприємництва в різних країнах.[32]

Крім того, міжнародні програми сприяють інтеграції малих і середніх підприємств у світові ринки, що відкриває нові можливості для експорту продукції, залучення інвестицій та обміну технологіями. Наприклад, програми міжнародної технічної допомоги можуть включати гранти на розвиток експорту або участь у міжнародних виставках, що дозволяє малим підприємствам отримати доступ до нових ринків і партнерів за кордоном.

Таким чином, роль малого та середнього бізнесу в розвитку національної економіки є ключовою, оскільки цей сектор забезпечує створення робочих місць, зростання ВВП, інноваційний розвиток та регіональну збалансованість. Завдяки своїй гнучкості та адаптивності МСП відіграють важливу роль у забезпеченні стійкості економіки до зовнішніх викликів та економічних криз. Однак для максимального використання його потенціалу необхідні системні заходи підтримки з боку держави, зокрема спрощення адміністративних процедур, полегшення доступу до фінансових ресурсів, податкові пільги та підтримка інновацій.

Проте для успішного розвитку МСП важлива не лише державна підтримка, а й активна участь самого бізнесу у вирішенні проблем та пошуку нових можливостей. Розвиток малого та середнього бізнесу – безперервний процес, який потребує постійної уваги до змін ринкових умов, адаптації до нових технологій, підвищення конкурентоспроможності на глобальному рівні.[54]

Таким чином, малий та середній бізнес є рушійною силою економічного розвитку, що здатна забезпечити економічну стабільність, соціальний прогрес та довгостроковий добробут країни.

РОЗДІЛ 3. Проблеми та перспективи розвитку підприємництва в Україні.

3.1. Основні проблеми розвитку підприємницької діяльності.

Розвиток підприємництва в Україні є аспектом, який сприяє економічному зростанню, створенню робочих місць та створенню нових можливостей для громадян. Протестне підприємництво стикається з серйозними викликами, які забезпечують його розвиток і потребують комплексного підходу до вирішення.

Однією з ключових перешкод є нестабільне правове середовище. Законодавчі акти, що регулюють підприємницьку діяльність, часто змінюються, що створює невизначеність для бізнесу. Довгострокове планування в умовах, коли закони можуть змінитися будь-коли, стає надзвичайно складним завданням. Неспівставність правових норм змушує підприємців виробляти значні ресурси для адаптації до постійно оновлюваних вимог, а це додаткові витрати та кошти, які можна було б спрямувати на інноваційний розвиток та створення нових продуктів чи послуг. Не сприяє розвитку бізнесу і складна система оподаткування. Підприємці змушені оплачувати значні витрати на юридичний супровід, який забезпечує належне дотримання всіх вимог до діяльності, а також знижує їх рентабельність та потребує залучення додаткових ресурсів. З іншого боку, непрозорість деяких норм призводить до того, що підприємці не завжди впевнені у правильності своїх дій, що створює ризики та стрес для власників бізнесу. [29]

Ще однією важливою проблемою є бюрократичні перепони та корупція, які створюють серйозні перешкоди для ведення бізнесу. Реєстрація бізнесу, отримання певних дозволів, ліцензій та інших документів, які є обов'язковими для юридичної діяльності, часто є надзвичайно складним і тривалим процесом. Обтяжливість і затягування таких процедур може демотивувати підприємців або спонукати їх шукати зовнішні шляхи, що також негативно впливає на легальний

сектор економіки. Корупція, яка, незважаючи на спроби реформ, залишається широко поширеною проблемою, також додає невизначеності. Підприємці змушені витратити додаткові ресурси, щоб забезпечити безперебійну роботу, що знижує їх конкурентоспроможність і розвиток. Слід також зазначити, що обмежений доступ до фінансування є ще одним серйозним викликом для українських підприємців. В умовах, коли кредити для малого та середнього бізнесу важко отримати, а процентні ставки за ними залишаються високими, залучення коштів для розширення та розвитку залишається надзвичайно складним завданням. Банки вимагають заставу та часто висувають суворі умови, що часто не дозволяє малому та середньому бізнесу отримати необхідне фінансування. Крім того, альтернативні джерела капіталу, такі як фонди венчурного капіталу та інвестиційні проекти, знаходяться на ранніх стадіях розвитку, що обмежує можливості для тих, хто хоче розвивати інноваційний бізнес. У таких умовах підприємці змушені інвестувати переважно власні кошти або шукати підтримки приватних інвесторів, що також може бути складним завданням. [30]

Також варто відзначити такий фактор, як низька купівельна спроможність населення. Українські споживачі через досить низькі доходи не завжди можуть дозволити собі купувати товари та послуги за високими цінами. Це пов'язано з обмеженим попитом на внутрішньому ринку, що в свою чергу ускладнює розвиток підприємців. Компанії змушені працювати з низькими цінами або шукати зовнішні ринки збуту, що вимагає додаткових інвестицій та знань. Низький рівень продажів стає справжнім викликом для багатьох малих підприємств, оскільки вони стикаються з обмеженими можливостями розширення своєї діяльності. [16]

Ще однією важливою перешкодою є брак кваліфікованих кадрів. В умовах відтоку висококваліфікованих спеціалістів за кордон підприємцям стає все важче знайти фахівців, які мають відповідні навички та досвід для виконання

поставлених завдань. Це особливо важливо для високотехнологічного та виробничого секторів, де якісні працівники є ключем до конкурентоспроможності. Підприємці змушені витратити значні ресурси на навчання та підвищення кваліфікації свого персоналу, що збільшує витрати на ведення бізнесу та ускладнює залучення нових клієнтів. [54]

Суттєвим також є недостатній розвиток інфраструктури підтримки підприємництва. Бізнес-інкубатори, акселератори, хаби та інші структури підтримки підприємців знаходяться на стадії розвитку, що створює додаткові труднощі для малого та середнього бізнесу. Такі об'єкти є місцем, після чого сприяють налагодженню контактів, забезпеченню достатнього обсягу знань і залученню найбільших інвесторів. Однак через недостатній розвиток цієї інфраструктури багато підприємців залишаються без належної підтримки на початкових етапах розвитку свого бізнесу.[43]

Не менш серйозною є проблема конкуренції з «тіньовим» бізнесом. Значна частина бізнесу в Україні досі працює в «тіні», ухиляючись від сплати податків та інших зобов'язань. Це ставить легальний бізнес у не вигідне становище, вимагає тих, хто працює чесно і відкрито, вимагає використання більших ресурсів, дотримання вимог законодавства. Тіньовий сектор отримує переваги, що призводить до зниження ефективності та прозорості економіки. Враховуючи всі ці проблеми, є кілька можливих способів досягнення кращого результату:

- покращення правової бази, створення прозорого законодавства та стабільних умов для бізнесу могли б значно полегшити процеси планування та розвитку.
- реформа судової системи також важлива для зниження рівня корупції, що зробить процес ведення бізнесу справедливим і прозорішим.
- державні програми підтримки, що включають пільгові кредити та гранти, можуть сприяти розвитку малого бізнесу.

- розвиток інфраструктури допоможе підприємцям знайти підтримку та ресурси для впровадження інновацій.

Для подолання основних проблем розвитку підприємництва в Україні важливою є розробка та реалізація комплексної стратегії підтримки, яка охоплює різні аспекти діяльності підприємства. Одним із ключових елементів такої стратегії має стати створення сприятливих умов для залучення іноземних інвестицій. Сприятливий інвестиційний клімат може залучити значні витрати іноземних інвесторів, що призведе до економічного зростання та створення нових робочих місць. Інвестиції з-за кордону можуть сприяти розвитку підприємств та сприяти впровадженню нових технологій та інноваційних рішень, які роблять українські компанії більш конкурентоспроможними як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

Значним кроком у підтримці підприємництва може стати також покращення інфраструктури для підприємницької діяльності. Підприємці потребують сучасної інфраструктури, яка включає технологічно оснащені бізнес-інкубатори, акселератори, технопарки та інші об'єкти, що забезпечують технічну, фінансову та консультаційну підтримку. Наявність такої інфраструктури може значно полегшити процес запуску та розвитку стартапів, а також допомогти молодим компаніям вийти на ринок з інноваційними рішеннями. Підтримка стартапів та просування інновацій є одним із ефективних шляхів створення високотехнологічних і конкурентоспроможних виробництв.[15]

Покращення доступу до фінансування для малого та середнього бізнесу – ще одна сфера, яка потребує уваги. Також можна розробити державні програми, які передбачають гранти, субсидії або пільгові кредити для нових підприємств. Розширення можливостей венчурного капіталу, створення нових стартових фондів та державні гарантії для комерційних позик можуть значно полегшити доступ до необхідного фінансування. Такі заходи дозволяють підприємцям отримати витрати на розробку без істотного ризику.[25]

Для вирішення проблеми дефіциту цих кадрів необхідно розвивати систему професійної підготовки та перепідготовки кадрів, а також створювати сприятливі умови для тих, хто розглядає роботу в Україні, а не трудову міграцію за кордон. Це може включати розширення програми професійного навчання у сфері, де відчувається найбільший дефіцит кадрів. Крім того, важливо впроваджувати політику, яка б підтримувала працівників та підвищувала їх мотивацію працювати в Україні, надаючи підприємствам інструменти для мотивації та розвитку персоналу.

Одним із важливих кроків також є підвищення рівня фінансової та підприємницької грамотності населення. Це може сприяти формуванню позитивного іміджу підприємництва, що сприятиме збільшенню кількості людей, готових розпочати власну справу. Програми фінансової грамотності можуть бути реалізовані на рівні школи та університету, а також у формі державних питань, спрямованих на широку аудиторію. Більше громадян, які мають базові навички управління фінансами та розуміють принципи підприємництва, будуть більш впевнені у запуску та підтримці власних проєктів.[29]

Ще один напрямок – боротьба з тіньовою економікою. Для цього розробити дієві механізми контролю та прозорості, які дозволять зменшити кількість нелегально діючих підприємств та створити рівні умови для всіх учасників сайту. Це може бути спрощення податкових процедур для малого бізнесу, що стимулює вихід компаній з тіні. Крім того, необхідно забезпечити належний рівень правозастосування, що дає підприємцям впевненість у справедливості правових норм. [22]

Сприяння цифровізації бізнесу також є актуальним завданням для України. Зростання цифрової економіки створює нові можливості для бізнесу, а компанії, які інвестують у цифрові технології, підтримують більше можливостей для масштабування, а також доступу до нових ринків. Використання цифрових інструментів може спростити бухгалтерські та юридичні процеси, покращити

обслуговування клієнтів і забезпечити більшу ефективність підприємств. Тому розвиток цифрової інфраструктури та підтримка ініціатив з автоматизації та цифровізації можуть дати підприємцям необхідні інструменти для швидкого реагування на зміни ринку. [27]

Таким чином, розв'язання проблеми розвитку підприємництва в Україні потребує системного підходу, який охоплює не лише економічні, а й соціальні аспекти, які формують довіру та підтримку бізнес-середовища. Більшими спільними зусиллями з боку держави, громадських організацій, бізнесу та суспільства можна створити ефективну систему підтримки підприємництва, що забезпечить економічний прогрес, підвищить рівень життя та нові можливості для всіх громадян країни.

3.2. Державна політика підтримки підприємства.

Державна політика підтримки підприємств є складовою економічної політики, спрямованої на сприяння розвитку підприємницького середовища. Це надзвичайно важлива частина державного управління, яка охоплює всі аспекти діяльності бізнесу – від малих і середніх підприємств до великих корпорацій, які є двигунами економічного розвитку країни. Підтримка підприємництва з боку держави сприяє створенню робочих місць, підвищенню економічної стабільності, а також стимулює інновації та сприяє інтеграції країни в міжнародну економіку.

Таким чином, державна політика у сфері підтримки підприємств є багатоаспектною та комплексною, що зумовлено ущемленням інтересів різних та обирає оптимальні групи інструментів забезпечення сталого розвитку. У цьому параграфі йдеться про важливість такої політики, про цілі, які перед нею ставляться, про інструменти, за допомогою яких держава може сприяти бізнесу на різних рівнях своєї діяльності.[18]

Важливість державної підтримки для розвитку підприємств важко переоцінити. В умовах нестабільної економічної ситуації, яка часом спостерігається як на світовому, так і на національному рівнях, багато підприємств стикаються з численними викликами. Такі виклики можуть включати економічну кризу, зміни в податковому законодавстві, валютні коливання, а також ризики, пов'язані з доступом до капіталу та фінансування. У такому контексті державна підтримка стає надійним фактором, що сприяє стабільності та виживанню бізнесу, особливо малого та середнього бізнесу, який має менші фінансові резерви для подолання кризових ситуацій. Важливість державної політики підтримки підприємств проявляється також у забезпеченні довгострокового економічного зростання. Якщо підприємства мають доступ до державних субсидій, кредитних гарантій, грантів на інноваційні розробки та інших видів підтримки, вони можуть швидше впроваджувати, впроваджувати нові технології, збільшувати обсяги виробництва та створювати більше робочих місць. Таким чином, державна підтримка може позитивно впливати на рівень зайнятості, підвищуючи економічну активність населення та сприяючи добробуту суспільства в цілому.[23]

Цілі, які стоять перед державою у сфері підтримки підприємств, досить широкі та залежать від конкретних потреб економіки, але серед них можна виділити кілька ключових напрямів. Перш за все, це створення сприятливих умов для розвитку малого та середнього бізнесу. Малий і середній бізнес (МСП) негативно впливає на важливу роль країни в економічній системі, потенційно, і Україна не велика. МСП створюють значну кількість робочих місць та сприяють формуванню конкурентного середовища, що є чинником забезпечення динамічного розвитку ринку.[10]

Інша важлива мета державної підтримки – стимулювання інновацій та модернізації підприємств. У сучасному світі інновації є ключем до підвищення продуктивності та конкурентоспроможності. Саме тому держава заохочує

підприємства до впровадження нових технологій, розробки унікальних продуктів та послуг, які можуть підвищити їхню позицію на ринку. Цього можна досягти завдяки державним програмам, які підтримують науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, а також сприяють налагодженню партнерських зв'язків між науковими установами та бізнесом.[6]

Є багато інструментів, якими держава може підтримати підприємство. Одним із найпоширеніших інструментів є податкові пільги. Зменшуючи податкове навантаження на підприємство, воно підтримує додаткові витрати, які можна інвестувати в розвиток, модернізацію обладнання, наймання нових працівників або розширення виробництва. Податкові пільги часто надаються підприємствам, які працюють у стратегічно важливих галузях, таких як інформаційні технології, машинобудування чи агропромисловий сектор.

Іншим інструментом є програма фінансової підтримки, яка може включати субсидії, гранти, кредитні гарантії та пільгове кредитування. Такі програми дозволяють підприємствам отримувати доступ до фінансових ресурсів на більш вигідних умовах, ніж це було б на комерційному ринку. Особливо це стосується новостворених підприємств, які можуть не мати достатньої фінансової стійкості для залучення традиційного банківського кредитування.

Зовні держава часто сприяє розвитку бізнесу, спрощуючи адміністративні процедури та регулювання. Це й скорочення кількості документів, необхідних для отримання дозволів, упорядкування процесу реєстрації нових підприємств, скорочення часу розгляду заяв. Зменшення бюрократичних перепон дозволяє підприємцям зосередитися на своїй основній діяльності та зменшує витрати та ресурси на адміністративні процедури.[20]

Державна підтримка підприємств має значний вплив на розвиток економіки в цілому, оскільки погіршує підвищення ділової активності, зростання зайнятості та покращення інвестиційного клімату. Коли держава надає підприємствам можливості для розвитку, це не тільки стимулює їх власне зростання, а й створює

сприятливі умови для залучення іноземних інвесторів. Інвестори, очікуючи, що держава активно підтримує бізнес-середовище, охочіше будуть здійснювати витрати в економіці, що сприяє появі нових робочих місць та збільшенню економічного потенціалу країни.[48]

Важливо також зазначити, що підтримка малого та середнього бізнесу забезпечує появу нових робочих місць у різних галузях економіки. Малий і середній бізнес не тільки адаптується до змін ринку, але й може швидко реагувати на попит, створюючи нові робочі місця. За оцінками економістів, підприємства цієї галузі генерують близько 60-70% нових робочих місць, тому ефективна підтримка таких підприємств відбувається за рахунок зниження рівня безробіття та соціальної напруги в країні.

Існує кілька основних підходів до формування політики підтримки підприємства. У різних країнах ці підходи можуть дещо відрізнятися, залежно від специфіки економіки та стратегічних цілей. Проте можна виділити три основні моделі: регуляторну, фінансову та інфраструктурну.[57]

1. Регуляторна модель орієнтована на створені умови, які сприяють ефективному функціонуванню бізнесу. Це і спрощення системи регулювання, зменшення адміністративного тиску, забезпечення стабільності нормативно-правової бази щодо діяльності підприємств. При такому підході держава прагне створити сприятливі умови для функціонування бізнесу, мінімізуючи втручання в процеси підприємництва. Одним із яскравих прикладів є зменшення податкового навантаження для стартапів чи підприємств у сфері інноваційної діяльності.

2. Фінансова модель надання додаткової фінансової підтримки підприємствам. Така підтримка може надаватися у вигляді субсидій, дотацій, пільгових кредитів або податкових канікул. Особливо це актуально для підприємств, які займаються високоінноваційними розробками, дефіцит інвестицій у дослідження та розробки досить ризикований, але в майбутньому

може принести дохід. Завдяки цій моделі держава може цілеспрямовано спрямовувати ресурси в окремі галузі економіки, стимулюючи їх розвиток.

3. Інфраструктурна модель передбачає створення необхідної інфраструктури, яка сприятиме розвитку бізнесу. Це можуть бути як індустріальні зони, так і технопарки, бізнес-інкубатори, коворкінги тощо. Такі об'єкти інфраструктури надають підприємствам можливість скоротити витрати на стартовій стадії діяльності, після чого надають доступ до необхідної технічної бази та експертів. підтримка.

На сучасному етапі розвитку економіки важливу роль відіграє саме підтримка інноваційного підприємництва. Інновації є руйнівною силою для економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності країни на міжнародному рівні. У цьому контексті державна підтримка сприяє розширенню ринку високотехнологічної продукції та послуг, які здатні підвищити продуктивність праці та впровадити у виробництво новітні технології.[59]

Для розвитку інноваційної діяльності державою створені спеціальні програми, спрямовані на фінансування наукових досліджень, експериментальних розробок і впровадження інноваційних рішень. Такі програми передбачають надання грантів науковим установам, які працюють у тісному контакті з підприємствами, а також підтримку стартапів, що розробляють унікальні технологічні рішення. Держава також може заохочувати підприємства до співпраці з університетами та дослідницькими центрами, що сприяє формуванню інноваційної екосистеми, яка працює на користь усіх учасників.

Хоча підтримка підприємств є важливою складовою економічної політики, цей процес пов'язаний з численними викликами. Перш за все, йдеться про корупцію та неефективне використання коштів, які виділяються на підтримку бізнесу. Неналежний контроль та моніторинг використання державних ресурсів може призвести до нецільового використання фінансів, що значно знижує ефективність підтримки.[9]

Крім того, рідко виникають проблеми з вибірковістю надання підтримки. Деякі підприємства можуть отримати переваги над іншими через лобіювання власних інтересів, що створює нерівні умови гри. Це негативно впливає на конкурентне середовище, оскільки підтримка не завжди підтримує найперспективніші чи інноваційні проекти, а ті, що мають більше адміністративних чи політичних важелів.

Ще однією проблемою є недостатнє фінансування деяких програм підтримки, через що вони не можуть повністю задовольнити потреби бізнесу. Уряди через обмеженість ресурсів іноді змушені скорочувати фінансування програм підтримки, що негативно позначається на діяльності підприємств, особливо в періоди економічної кризи, коли підтримка найбільш необхідна.[29]

Отже, державна політика підтримки підприємств відіграє важливу роль у забезпеченні економічного зростання та стабільності. Через податкові пільги, субсидії, створення сприятливих умов для інноваційної діяльності та розвиток інфраструктури держава може суттєво вплинути на розвиток підприємництва. Попри існуючі виклики та проблеми, ефективна політика підтримки бізнесу є важливою умовою для підвищення конкурентоспроможності країни та покращення добробуту населення.

3.3. Перспективи розвитку підприємства в Україні.

Підприємництво в Україні має значний потенціал для розвитку, який охоплює різні аспекти, від технологічного сектору до аграрної промисловості та сфери послуг. Сучасні економічні умови, міжнародні угоди та державна стимулююча політика створюють можливості для підприємств не лише розвиватися, а й активно інтегруватися у світовий економічний простір. Водночас підприємець залишається ключовим чинником, що сприяє створенню нових робочих місць, залученню іноземних інвестицій та розвитку внутрішнього ринку. [60]

В умовах стрімкої цифровізації бізнес-процесів багато підприємств в Україні переходять на сучасні форми ведення бізнесу, які передбачають використання інформаційних технологій. Це стосується електронної комерції, обробки даних, фінансових технологій та автоматизації операційних процесів. Такий перехід не тільки сприяє більш ефективній роботі бізнесу, але й дозволяє українським підприємствам адаптуватися до міжнародних стандартів, підвищуючи власну конкурентоспроможність. Наявність цифрових інструментів, таких як платформи для електронних платежів, онлайн-маркетингу та автоматизації процесів, дозволяє підприємствам скорочувати витрати, оптимізувати роботу з клієнтами та швидко масштабуватися.[58]

Україна має потужний ІТ-сектор, який активно розвивається та забезпечує ринок кваліфікованими спеціалістами. Це відкриває можливості для інноваційного розвитку та дозволяє українським підприємствам формувати сучасні підходи до ведення бізнесу. Держава, зі свого боку, сприяє цифровізації бізнесу, запроваджуючи онлайн-сервіси звітності, реєстрації підприємств та податкових декларацій. Отже, діджиталізація – це інструмент, який дозволяє підприємцям оптимізувати процеси, скоротити витрати часу та ресурсів, зосередитися на основних бізнес-завданнях.

Україна також має значний потенціал для розвитку технологічних стартапів. Завдяки створенню технопарків, бізнес-інкубаторів та акселераторів підприємці можуть працювати у сприятливих умовах, які забезпечують доступ до фінансування, експертної підтримки та технологій. Це важливо, інші інноваційні ідеї потребують значних ресурсів для розвитку. Підтримка стартапів державою та приватним сектором дозволяє Україні стати привабливим місцем для розвитку інновацій, які можуть вивести країну на новий рівень у світовій економіці.

Все, стартапи, які займаються розробкою штучного інтелекту, машинного навчання, Інтернету речей та інших технологій, мають великі можливості для розвитку. Сучасні технопарки та бізнес-інкубатори пропонують підприємцям не

тільки фізичний простір, але й доступ до експертної, менторської підтримки та інвесторів, що дозволяє вивести на ринок початковий продукт. Водночас завдяки цим ініціативам Україна може залучити іноземних інвесторів, які зацікавлені у фінансуванні інноваційних проектів.

Значну роль у розвитку підприємництва відіграє міжнародна інтеграція. Українські підприємства отримали можливість експортувати продукцію до Європейського Союзу та інших регіонів завдяки угодам про вільну торгівлю. Це відкриває перспективи для розвитку бізнесу, адже вихід на міжнародні ринки збільшує обсяги виробництва, розширює клієнтську базу та покращує якість товарів і послуг. Водночас українські компанії можуть використовувати можливості для обміну знаннями та досвідом із закордонними партнерами, що дозволяє підвищити рівень ведення бізнесу та ефективність роботи. Міжнародні ринки, такі як Європа, США, Азія, є привабливими для українського бізнесу, мають ризик збільшення прибутків, розширення географії продажів та покращення репутації бренду. Держава, у свою чергу, підтримує розвиток експорту, створюючи експортно-кредитні агентства, організовуючи торговельні місії та беручи участь у міжнародних виставках. Підприємці можуть скористатися підтримкою для виходу на зовнішні ринки, яка включає інформаційні послуги, гранти та можливість отримати консультації з правових та економічних питань. [1]

Малий і середній бізнес є основою економіки багатьох країн, і Україна не є винятком. МСП створюють велику кількість робочих місць, підтримують регіональну економіку та сприяють загальному економічному зростанню. Держава розробляє програми підтримки МСП, які передбачають доступні кредити, гранти, субсидії та податкові пільги. Це дозволяє підприємцям відкривати власний бізнес, розвивати його та користуватися пільговими умовами оподаткування. Програми підтримки МСБ, такі як програма «5-7-9%», можуть надавати кредити на вигідних умовах, що сприяє масштабуванню бізнесу.

Додаткові податкові пільги дозволяють підприємцям зменшити податкове навантаження на ринок для тих, хто відкриває бізнес або бажає розширити свій вплив на ринок. Спрощення податкової системи для малого бізнесу також полегшує доступ до державних програм і зменшує адміністративні витрати на податкову звітність.[45]

Сталий розвиток та екологічна відповідальність залишаються пріоритетами для бізнесу в усьому світі, і Україна також рухається в цьому напрямку. Компанії, які інвестують у стійкі та «зелені» технології, мають переваги, вони не тільки відповідають сучасним вимогам ринку та дозволяють їм залучати клієнтів, які підтримують екологічні бренди. Такі інвестиції дозволяють компанії скоротити енерговитрати, скоротити шкідливі викиди та підвищити ефективність виробничих процесів. Перспективи розвитку підприємництва в Україні значною мірою залежать від стабільності економіки, державної підтримки та світових тенденцій, які впливають на можливості зростання та інновацій. Завдяки цифровізації, розвитку інфраструктури, підтримці малого бізнесу та інтеграції на міжнародні ринки українські підприємства можуть досягти нових рівнів конкурентоспроможності та сталого розвитку.[63]

Людські ресурси є одним із основних ресурсів розвитку бізнесу, особливо в умовах швидких економічних змін. Висококваліфіковані співробітники, здатні адаптуватися до нових викликів і володіють відповідними навичками, є основою успішного розвитку будь-якого підприємства. В Україні приділяється значна увага розвитку професійних програм та навчанню підприємців. Впроваджуються освітні ініціативи, які охоплюють як базові навички управління бізнесом, так і спеціалізовану підготовку з маркетингу, фінансів, стратегічного планування та менеджменту інновацій.

Держава також заохочує співпрацю між університетами та підприємствами, що дозволяє студентам набувати реальних навичок ведення бізнесу ще під час навчання. Підтримка молодих підприємців та стартапів через гранти та

інкубатори спрямована на формування нового покоління підприємців, здатних створювати інноваційні продукти та привносити свіжі ідеї в економіку країни.[21]

Інвестиційний клімат є ключовим фактором, що визначає рівень економічного зростання в країні. Україна активно впроваджує реформи, спрямовані на створення прозорих умов для іноземних інвесторів. Також запроваджуються ініціативи щодо правового захисту інвесторів, спрощення дозвільної системи та мінімізації корупційних ризиків. Інвестиційні проекти в таких пріоритетних галузях, як енергетика, ІТ, сільське господарство та інфраструктура, підтримуються податковими пільгами, що робить інвестиції більш привабливими для міжнародних партнерів.

Міжнародні фінансові організації, зокрема Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР), Міжнародний валютний фонд (МВФ), також надають Україні кредити та гранти на підтримку інноваційних проектів. Це додатково залучить витрати на розвиток масштабних ініціатив та сприятиме інтеграції України в міжнародну економіку. Залучення іноземного капіталу створює нові робочі місця, покращує інфраструктуру та забезпечує рівень конкурентоспроможності українських підприємств. [25]

Значну роль у створенні комфортних умов для ведення бізнесу відіграє інфраструктура. Також в Україні активно розвиваються індустріальні парки, які надають підприємствам доступ до готових виробничих потужностей, транспортної логістики та енергетичних ресурсів. Це дозволяє скоротити початкові витрати на відкриття бізнесу і сконцентруватися на розвитку основної діяльності. Окрім індустріальних парків, також створено технопарки та бізнес-інкубатори, де підприємці можуть отримати допомогу в юридичних, фінансових та маркетингових питаннях.[32]

Завдяки підтримці бізнес-інкубаторів та акселераторів молоді підприємці мають можливість отримати консультації досвідчених спеціалістів, менторську

підтримку, а також доступ до деяких інвесторів. У сучасному бізнес-середовищі, яке вимагає швидкої адаптації та інноваційного підходу, зростає інфраструктурна підтримка при зростанні малого та середнього бізнесу.

Сучасний бізнес все більше орієнтується на екологічну відповідальність, і Україна також прагне відповідати цим світовим трендам. Держава заохочує підприємства, які інвестують у «зелені» технології та екологічно чисті процеси виробництва. Це не тільки зберігає навколишнє середовище, але й відкриває нові ринки для української продукції, надзвичайні екологічні стандарти залишаються все більш важливими на міжнародній арені.[8]

Зокрема, підприємства, які використовують відновлювані джерела енергії, мають можливість скористатися податковими пільгами та отримати фінансування від міжнародних організацій. Це стимулює розвиток підприємств, які пропонують продукцію і послуги, що відповідають вимогам екологічної безпеки. У майбутньому розвиток «зеленої» економіки може стати одним із ключових напрямків для України, підвищуючи репутацію країни на світовій арені та сприяючи розвитку нових галузей економіки.[34]

Тому завдяки комплексній державній підтримці, інвестиціям у цифрові та екологічні технології, розбудові сучасної інфраструктури та активній інтеграції у світову економіку український бізнес має вагомі перспективи для розвитку. Інноваційні ініціативи, міжнародне партнерство, освітні програми та сприятливий інвестиційний клімат формують стабільне середовище для зростання підприємництва в Україні. Водночас розвиток таких галузей, як ІТ, сільське господарство, «зелена» економіка та технологічні стартапи, здатен зробити Україну одним із центрів економічного зростання в Європі.

ВИСНОВКИ.

Еволюція теорії підприємництва демонструє, як змінювалося розуміння ролі підприємницької діяльності залежно від економічного та соціального розвитку суспільства. Від перших концепцій, що розглядали підприємця як організатора виробництва, до сучасних підходів, які акцентують увагу на інноваціях і адаптації до змін, підприємництво стало ключовим чинником економічного прогресу та трансформацій у глобальному масштабі.

Основною сутністю підприємницької діяльності є створення та розвиток бізнесу, спрямованого на задоволення ринкових потреб і формування доданої вартості. Підприємництво забезпечує розвиток економіки через інновації, впровадження нових ідей і технологій. Цей процес супроводжується ризиками, які підприємці готові брати на себе, щоб впливати на позитивні зміни в економічному середовищі.

Різноманіття форм підприємницької діяльності по-різному впливає на економіку. Малий бізнес формує основу для регіонального розвитку та забезпечує локальні потреби. Середній бізнес поєднує гнучкість із масштабністю, забезпечуючи стабільність економічного середовища. Великі корпорації визначають позиції країни у світовій економіці, а соціальні підприємства вирішують важливі проблеми суспільства, зокрема екологічні та соціальні виклики.

Підприємницька активність є потужним фактором економічного зростання, оскільки сприяє створенню робочих місць, розширенню ринків та інноваційному розвитку. Вона стимулює підвищення продуктивності економіки, сприяє її адаптації до змінних умов і дозволяє успішно реагувати на виклики глобального середовища.

Економічна ефективність підприємницької діяльності залежить від здатності раціонально використовувати наявні ресурси для досягнення максимальних результатів. Це включає оптимізацію витрат, підвищення продуктивності праці

та впровадження новітніх технологій. Ефективність діяльності підприємств визначає їхню конкурентоспроможність і перспективи довгострокового розвитку.

Малий та середній бізнес є основними джерелами створення робочих місць і сприяють забезпеченню економічної стабільності. Вони формують важливу частину національної економіки, підтримуючи місцеві громади, розвиваючи регіони та створюючи умови для самозайнятості населення.

Підприємницька діяльність в Україні стикається з численними труднощами. Серед них основними є складне законодавство, надмірне податкове навантаження, проблеми із залученням фінансування, бюрократія та низький рівень інноваційної підтримки. Ці чинники стримують розвиток бізнесу, обмежуючи його можливості для зростання.

Державна політика підтримки підприємництва повинна зосереджуватися на спрощенні процедур відкриття бізнесу, зниженні податкового тиску та забезпеченні доступу до фінансування. Крім того, важливо стимулювати підприємців через освітні програми, інноваційні гранти та підтримку стартапів, створюючи умови для їхнього розвитку.

Подальші перспективи підприємництва в Україні пов'язані з активною цифровізацією, впровадженням інновацій та підтримкою високотехнологічних галузей. Розвиток інфраструктури, зменшення адміністративних бар'єрів і залучення інвесторів дадуть змогу країні розкрити свій економічний потенціал і сприяти зростанню добробуту суспільства.

Такий підхід до формування сприятливих умов для підприємництва дозволить забезпечити економічну стабільність, соціальний розвиток і міжнародну конкурентоспроможність України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.

1. Андрущенко Г. А. *Економіка підприємництва: сучасні виклики*. – Київ: Видавництво НАУ, 2020. – 372 с.
2. Андрущенко Г. А., Левчук О. П. «Інновації в підприємстві як фактор економічного зростання», *Економічний вісник України*, 2020, №3, с. 34–41.
3. Бланк І. А. *Управління фінансовими ризиками підприємства*. – Київ: Ніка-Центр, 2020. – 512 с.
4. Васильєв В. В. *Економіка підприємства*. – Київ: Кондор, 2018. – 400 с.
5. Гончарук А. Г. *Інновації в підприємстві: теорія і практика*. – Харків: ВД «ІНЖЕК», 2019. – 320 с.
6. Гринчук В. О. «Електронна комерція в умовах розвитку малого бізнесу», *Український журнал прикладної економіки*, 2021, №2, с. 87–95.
7. Гринчук В. О. *Стратегічне планування в підприємницькій діяльності*. – Харків: Фоліо, 2021. – 288 с.
8. Данилюк М. О. *Підприємництво і економічний розвиток: національний та регіональний аспекти*. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2021. – 280 с.
9. Дергачова В. В. *Економічна глобалізація та підприємництво*. – Київ: Альфа-Принт, 2019. – 364 с.
10. Державна служба статистики України. *Статистичний щорічник України за 2020 рік*. – URL: www.ukrstat.gov.ua.
11. Завадський Й. С. *Управління розвитком малого та середнього бізнесу*. – Київ: Либідь, 2020. – 300 с.
12. Кириченко О. А. *Фінансова підтримка малого бізнесу в Україні*. – Київ: Центр навчальної літератури, 2018. – 240 с.
13. Коваленко А. В. *Соціальне підприємництво: підходи та перспективи*. – Одеса: Пальмира, 2020. – 300 с.

- 14.Ковтун О. В. *Державна підтримка підприємництва в Україні*. – Київ: ВД «Київський університет», 2018. – 250 с.
- 15.Кравчук Г. В. *Інноваційне підприємництво: концепції та моделі розвитку*. – Львів: Світ, 2020. – 298 с.
- 16.Лісовий А. П. *Роль підприємництва в економічній стабільності держави*. – Чернівці: Книги – ХХІ, 2019. – 240 с.
- 17.Лозовський В. О. *Підприємницьке середовище в умовах цифровізації економіки*. – Дніпро: Пороги, 2021. – 372 с.
- 18.Мельник І. В. *Державне регулювання підприємницької діяльності в умовах трансформації економіки*. – Дис. канд. екон. наук. – Київ: Київський національний університет, 2020.
- 19.Міжнародна мультидисциплінарна наукова інтернет-конференція «Світ наукових досліджень. Випуск 35»
- 20.Міністерство економіки України. *Національна стратегія розвитку підприємництва до 2030 року*. – URL:www.me.gov.ua.
- 21.Міщенко С. В. *Ефективність підприємницької діяльності*. – Київ: Видавництво НАУ, 2019. – 256 с.
- 22.Мороз Ю. В. *Розвиток малого підприємництва в Україні*. – Київ: Либідь, 2018. – 288 с.
- 23.Орлов С. А. *Розвиток інноваційного підприємництва в умовах глобалізації*. – Дис. д-ра екон. наук. – Харків: Харківський національний економічний університет, 2019.
- 24.Пилипчук В. П. *Інвестиційна привабливість підприємств в Україні*. – Ужгород: Карпати, 2020. – 230 с.
- 25.Рогозинська І. О. *Моделі розвитку підприємництва в умовах глобалізації*. – Харків: ВД «Інжек», 2018. – 280 с.
- 26.Савчук В. П. *Економічні засади підприємництва*. – Київ: КНЕУ, 2021. – 314 с.

- 27.Семенюк П. В. *Механізми державного регулювання підприємництва в Україні*. – Вінниця: Універсум, 2018. – 280 с.
- 28.Сіленко І. О. *Мале підприємництво в сучасній економіці України*. – Харків: Фоліо, 2020. – 272 с.
- 29.Ткаченко Л. І. *Підприємництво та ринок праці в Україні*. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2019. – 300 с.
- 30.Черненко О. М. *Цифрова трансформація підприємництва в Україні*. – Одеса: Пальмира, 2021. – 320 с.
- 31.Шевченко В. В. *Інноваційна діяльність у малому бізнесі: виклики та можливості*. – Київ: Центр економічних досліджень, 2020. – 256 с.
- 32.Ярошенко Т. І. *Формування підприємницького середовища: регіональний аспект*. – Київ: ВД «Київський університет», 2019. – 260 с.
- 33.Acs Z. J. "Entrepreneurship, Regional Innovation, and Economic Growth", *Journal of Business Venturing*, 2020, Vol. 35(5), pp. 765–780.
- 34.Acs Z. J., Audretsch D. B. *Handbook of Entrepreneurship Research: An Interdisciplinary Survey and Introduction*. – New York: Springer, 2020. – 580 p.
- 35.Audretsch D. B., Thurik R. *Entrepreneurship, Innovation and Economic Growth: Evidence and Policy*. – Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2019. – 360 p.
- 36.Baumol W. J. *The Microtheory of Innovative Entrepreneurship*. – Princeton: Princeton University Press, 2019. – 250 p.
- 37.Birch D. L. *Job Creation in America: How Our Smallest Companies Put the Most People to Work*. – New York: Free Press, 2018. – 350 p.
- 38.Bygrave W. D., Zacharakis A. *The Portable MBA in Entrepreneurship*. – New York: Wiley, 2020. – 544 p.
- 39.Casson M. *The Entrepreneur: An Economic Theory*. – Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2021. – 340 p.

40. Drucker P. *Innovation and Entrepreneurship: Practice and Principles*. – New York: Harper Business, 2020. – 288 p.
41. European Commission. *Annual Report on European SMEs 2020/2021*. – URL: www.ec.europa.eu.
42. Gartner W. B. *Entrepreneurship as Organization Creation*. – New York: Springer, 2021. – 320 p.
43. Henrekson M., Johansson D. *Small Business Activity, Innovation, and Economic Growth*. – London: Palgrave Macmillan, 2020. – 280 p.
44. Hisrich R. D., Peters M. P., Shepherd D. A. *Entrepreneurship*. – New York: McGraw-Hill Education, 2021. – 520 p.
45. IMF. *World Economic Outlook 2021: Managing Divergent Recoveries*. – Washington, D.C.: International Monetary Fund, 2021. – 250 p.
46. Kirzner I. M. *Competition and Entrepreneurship*. – Chicago: University of Chicago Press, 2019. – 250 p.
47. Landström H. *Research Handbook on Entrepreneurship: A Historical Perspective*. – Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2020. – 470 p.
48. OECD. "Entrepreneurship Policies in Global Perspective", *Policy Brief*, 2021, pp. 1–24.
49. OECD. *Entrepreneurship at a Glance 2021*. – Paris: OECD Publishing, 2021. – 190 p.
50. Porter M. E. *Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance*. – New York: Free Press, 2021. – 592 p.
51. Ratten V. *Entrepreneurship and Innovation in Smart Cities*. – New York: Routledge, 2020. – 250 p.
52. Schumpeter J. A. *The Theory of Economic Development: An Inquiry into Profits, Capital, Credit, Interest, and the Business Cycle*. – Cambridge: Harvard University Press, 2018. – 255 p.

53. Shane S. *A General Theory of Entrepreneurship: The Individual-Opportunity Nexus*. – Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2020. – 280 p.
54. Stevenson H. H. *Do Lunch or Be Lunch: The Power of Opportunities in Entrepreneurship*. – Boston: Harvard Business Review Press, 2019. – 300 p.
55. Storey D. J., Greene F. J. *Small Business and Entrepreneurship*. – New York: Routledge, 2021. – 450 p.
56. Thurik R., Audretsch D. B. *The Entrepreneurial Society: A Research Agenda for Entrepreneurial Economies*. – New York: Oxford University Press, 2020. – 320 p.
57. Thurik R., Carree M. "Small Firm Dynamics in an Innovation-Driven Economy", *European Economic Review*, 2019, Vol. 62, pp. 50–62.
58. United Nations. *Sustainable Development Goals and Entrepreneurship*. – New York: UN Publications, 2020. – 200 p.
59. Van Praag C. M., Versloot P. H. *What Is the Value of Entrepreneurship? A Review of Recent Research*. – Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2020. – 260 p.
60. Wennekers S., Thurik R. *Linking Entrepreneurship and Economic Growth*. – New York: Springer, 2019. – 320 p.
61. World Bank. *Doing Business 2021: Measuring Business Regulations*. – Washington, D.C.: World Bank Group, 2021. – 180 p.
62. World Economic Forum. *Global Competitiveness Report 2021*. – URL: www.weforum.org.
63. Zahra S. A. *Entrepreneurship and Innovation in the Global Economy*. – New York: Springer, 2019. – 340 p.